

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземних мов

Кафедра англійської філології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)
«__» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__ р.

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ БРИТАНСЬКОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Кваліфікаційна робота
студентки групи АНФм-17
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 014.021 Середня освіта
(Англійська мова і література)
Сподобаєвої Анни Дмитрівни

Керівник:

кандидат педагогічних наук,
Дирда Ірина Анатоліївна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Сподобаєва Анна Дмитрівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	7
1.1. Підходи до визначення поняття «евфемізм» у сучасній прагмалінгвістиці.....	7
1.2. Функціональні характеристики евфемізмів у політичному дискурсі.....	18
1.3. Сучасний політичний дискурс як об’єкт лінгвістичних досліджень.....	34
Висновки до розділу 1.....	44
РОЗДІЛ 2 РОЛЬ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НА ПРИКЛАДІ ПРОМОВ БРИТАНСЬКИХ ПРЕМ’ЄР-МІНІСТРІВ.....	46
2.1. Аналіз виступів британських прем’єр-міністрів у контексті використання евфемізмів у соціально-економічній сфері.....	46
2.2. Аналіз виступів британських прем’єр-міністрів у контексті використання евфемізмів у військово-політичній сфері.....	55
Висновки до розділу 2.....	66
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

У сучасному суспільстві евфемія є досить важливим і вживаним соціокультурним явищем, оскільки дозволяє адресанту замінити неприйнятні слова і вирази, що можуть викликати негативні емоції чи образу у адресата повідомлення. Так, евфемістична лексика дозволяє мовцю не лише створити комунікативний зв'язок з потрібною людиною чи суспільною групою, а і досягти ключових цілей спілкування. Сучасний світ характеризується швидкоплинністю суспільних процесів і високим темпом обміну інформацією, а, отже, і всі сфери суспільного життя переймають ці тенденції.

Зокрема, політична сфера спілкування зазнає постійних змін під впливом нових політичних подій, процесів та діячів. Варто зазначити, що рушійні сили сучасної політики впливають не лише на своєрідність процесу спілкування політиків, змін зазнають і такі особливі мовні одиниці, що допомагають політичним діячам у досягненні політичної мети, як, наприклад, евфемізми. Роль евфемізмів у сучасній політичній діяльності не варто недооцінювати, оскільки їх застосування не обмежується лише заміною різких чи табуйованих понять, а й сприяє втіленню прагматичних цілей спілкування.

Проте прагмалінгвістичний аспект функціонування евфемізмів є досі недостатньо дослідженим у сучасній лінгвістиці і її галузях. **Актуальність дослідження** полягає в тому, що на даний момент не існує єдиного підходу до розуміння сутності поняття «евфемізм», як і узгодженої класифікації способів вираження евфемізмів та їх основних функцій. Сьогодні відсутня належна увага до проблеми реалізації прагматичного потенціалу евфемізмів у контексті політичного дискурсу, що призводить до напруги у відносинах між представниками різних соціальних груп та негативно впливає на загострення суспільних протиріч.

Виходячи з актуальності вищенаведеної проблеми, темою нашого дослідження обрано: «Функціонування евфемізмів у сучасному британському політичному дискурсі: прагмалінгвістичний аспект».

Метою кваліфікаційної роботи є визначення особливостей використання та функціонування евфемістичних виразів у сучасному політичному дискурсі для розкриття їх потенціалу.

Відповідно до мети дослідження нами було визначено такі **завдання**:

- уточнити сутність поняття «евфемізм» у сучасній прагмалінгвістиці;
- проаналізувати стан досліджуваної проблеми у науковому дискурсі;
- виокремити й охарактеризувати основні способи вираження евфемізмів мовцями;
- визначити та проаналізувати основні функції евфемізмів і прийоми впливу на аудиторію через виступи британських прем'єр-міністрів у соціально-економічній і військово-політичній сфері.

Об'єкт дослідження – сутність поняття «евфемізм» у сучасній прагмалінгвістиці.

Предмет дослідження – основні особливості функціонування евфемізмів у виступах британських прем'єр-міністрів.

Матеріалом дослідження слугували виступи британських прем'єр-міністрів.

У курсовій роботі використано такі **методи дослідження**:

- теоретичні (аналіз, синтез, моделювання, узагальнення і систематизація);
- емпіричні (порівняння, аналіз документів).

Теоретичну базу становлять праці багатьох видатних вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких З. Дубинець, Ф. Бацевич, Т. ван Дейк, В. Великорода, О. Селіванова та К. Беррідж, що присвячені дослідженню сутності поняття «евфемізм».

Теоретична значущість дослідження зумовлена тим, що воно вносить певний вклад в уточнення особливостей поняття «евфемізм», функцій евфемізму у сучасному політичному дискурсі.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання її матеріалів та підсумків у науково-дослідній сфері (при написанні курсових чи

дипломних робіт про вживання евфемізмів у політичному дискурсі); у навчальному процесі на філологічних факультетах, зокрема на семінарських заняттях з перекладу, теорії мовної комунікації, лексикології, стилістики чи прагмалінгвістики.

Результати кваліфікаційної роботи пройшли апробацію на XXVI-ій Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку», за результатами якої видано тези.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 78 сторінок, з них – 68 основний зміст.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Підходи до визначення поняття «евфемізм» у сучасній прагмалінгвістиці

Евфемізми є важливою частиною мовного дискурсу. Необхідність успішної комунікації для розвитку суспільства з давніх часів спонукала людей уникати табуйованих тем, що пов'язані із соціально чи морально неприйнятними явищами. Саме бажання пом'якшити чи замінити слова з грубим або образливим для адресата змістом й обумовило виникнення евфемізмів, як більш доцільних виразів з нейтральним значенням. Сьогодні людство живе в інформаційному суспільстві, тому сфера використання евфемізмів не обмежується лише повсякденними темами, а присутня в економічному та політичному дискурсі.

Лінгвістика, як наука про мову, проявляє особливий інтерес до визначення поняття «евфемізм» та його комунікативно-прагматичної спрямованості. Отже, евфемію, як комунікативну стратегію, важливо розглядати звертаючи увагу саме на її зв'язок з культурою, її роль у взаємодії між мовцем та аудиторією, а також середовищем її функціонування. Переважно це пов'язано з переорієнтацією лінгвістичних досліджень у 60–70-х роках ХХ століття з вивчення самої мовної системи на особливості прагматичних (насамперед соціально-психологічних та конситуативних) чинників використання мови та появою лінгвістичної прагматики.

Український учений у галузі комунікативної лінгвістики Ф. Бацевич зазначає, що лінгвістична прагматика «охопила значну кількість проблем, пов'язаних з динамічною теорією тексту, зародженням дискурсивного аналізу і теорії дискурсу в цілому, комунікативним синтаксисом, теорією й типологією мовлення, теорією функціональних стилів, соціо- і психолінгвістикою та іншими напрямками». Зокрема, науковець виокремлює комплекс питань, що пов'язані з

такими компонентами процесу комунікації, як взаємодія адресанта та адресата, їхнє функціонування окремо, передумови спілкування та ситуації [1, с. 10].

У контексті взаємодії комунікантів, як складової тенденції сучасної лінгвістичної прагматики, науковці О. Мігорян та Н. Негрич наголошують на нагальності мовних засобів у процесі спілкування та прагматичного потенціалу мовних одиниць [26, с. 30].

Так, британський дослідник Л. Хікі вважає, що «мовці використовують знання, переконання та припущення або своїх слухачів, і в будь-якій мовленнєвій ситуації щонайменше один учасник намагається мовними засобами змінити світ (наприклад, спонукаючи іншу людину до певної дії), або чиюсь думку, або знання про когось чи щось (розповідаючи щось нове)» [41, с. 576].

До предмету дослідження прагматики Л. Хікі відносить особливості реалізації та проблеми, що виникають під час досягнення комунікативної мети, а також способи її досягнення та результат. Тобто прагматика, на думку Л. Хікі, зосереджується на підтексті, який мовці вкладають у свої висловлювання і тому, як його інтерпретує адресат, а також на контексті або ситуації спілкування [41, с. 576].

Загалом, усі вищенаведені вчені звертаються до сучасної тенденції розгляду прагмалінгвістичних властивостей мови у сукупності з особистістю мовця і впливом, який він здійснює на реципієнта інформації. Важливо зазначити, що саме така увага до ролі мовця, взаємодії адресанта і адресата у ситуації комунікації дозволяє дослідити прагматичні властивості та способи використання мовних засобів у процесі спілкування. Поряд з тим інтерпретація наміру мовця, яке закладене у його висловлювання, змушує лінгвістів зауважувати важливу роль адресата у досягненні цілей мовного процесу. Зокрема, такий принцип антропоцентризму, тобто підхід до аналізу розвитку мови і мовних засобів шляхом постановки цілей та прагнень людини у центр дослідження, розглядається багатьма вченими і є домінуючим у сучасній прагмалінгвістиці.

Із позиції Л. Безуглої, у царині сьогочасної лінгвістики можна виокремити антропоцентричний та лінгвоцентричний методологічні принципи. На її думку, у лінгвоцентричному підході, «що є історично первинним, мова вивчається, як даність, яка є зафіксованою в текстах, академічних граматиках, словниках», тобто увага приділяється мовним одиницям різних рівнів «відокремлено від суб'єкта мовлення» [5, с. 7].

Лінгвоцентричний підхід виник першим та завдячував своїй провідній ролі у мовознавстві Ф. де Соссюру, який визнав лінгвістику мовлення (*la linguistique de la parole*) другорядною по відношенню до лінгвістики мови (*la linguistique de la langue*) [36, с. 56].

Як вже зазначалося, переорієнтація лінгвістичних досліджень до антропоцентричного підходу, що відбулася у 60–70-х роках ХХ століття, реалізовано саме на засадах лінгвопрагматики. Філологиня Л. Безугла зазначає, що об'єктом лінгвістичної прагматики є саме мовленнєві одиниці, а не мовні засоби. Водночас філологиня вказує на аналіз таких елементів мовленнєвої діяльності, як:

- намір адресанта і способи його реалізації у повідомленні;
- мовленнєві дії і процес їх вербалізації у дискурсі;
- невиражений зміст повідомлень;
- плани та способи дії комунікантів та їх утілення шляхом використання вербальних та невербальних засобів комунікації у дискурсі [5, с. 7].

Український учений Ф. Бацевич зазначає, що прагмалінгвістика є новою галуззю лінгвістики, яка ще розвивається і формує власне поле досліджень і термінологію. Саме тому, на думку філолога, предмет її дослідження є недостатньо вираженим. Поряд з тим науковець вважає, що цей факт обумовлює актуальність дослідження проблем, що аналізує прагмалінгвістика та її зв'язків з іншими сферами наукового знання [3, с. 250].

Зокрема, Ф. Бацевич стверджує що саме схожість проблемного поля прагмалінгвістики зі сферою дослідження багатьох гуманітарних наук,

наприклад комунікативною лінгвістикою чи соціолінгвістикою, призводить до невизначеності [3, с. 251].

Науковець робить висновок, що до найперспективніших аспектів вивчення прагмалінгвістики слід віднести проблемне коло, яке охоплює такі компетенції, як:

- суб'єкт мовлення (правила комунікації та стратегії мовлення, характеристику мовця та здатність до емоційного співпереживання);
- адресат мовлення (особливості розпізнавання прихованого змісту висловлювання та відношення адресата до мовленнєвих актів);
- ситуація спілкування, (залежність тематики від комунікативної ситуації) [3, с. 251].

Загалом, Ф. Бацевич акцентує, що предметом лінгвопрагматики доцільно вважати «комунікативну (мовну і мовленнєву) особистість, яка є джерелом вияву суб'єктивного в Мові, Мовленні й Комунікативній діяльності» [2, с. 36-37].

Аналогічного погляду дотримується філологиня Н. Петрушева, яка розглядає прагмалінгвістику як молодшу наукову галузь і розділ прагматики, указуючи на зв'язок з низкою соціальних, психологічних, філософських і стилістичних напрямків наукового знання [28, с. 87]. Слід додати, що Н. Петрушева відносить до причин створення прагмалінгвістики переконання, що для досліджень у царині лінгвістики необхідно зосереджуватися саме на людському факторі [28, с. 88].

Розкриваючи сутність предмету прагмалінгвістики, філологиня зауважує, що сутність предмета прагмалінгвістики полягає у дослідженні прагматики, як галузі науки, яка «вивчає відносини між знаками і людьми, що їх створюють, сприймають та інтерпретують» [28, с. 88]. Н. Петрушева відносить до сфери досліджень прагматики саме взаємозв'язок між знаками та людьми, що їх застосовують, беручи до уваги мову, як знакову систему.

Проте дослідниця підкреслює, що прагмалінгвістика не концентрується лише на аналізі таких взаємин між знаковою системою і особою, яка нею

користується або сприймає, а й на дослідженні «впливу контексту і фонових знань на комунікантів, шляху реалізації інтенцій мовця у мовленнєвих актах тощо» [28, с. 88].

Схожої позиції дотримується С. Соколовська, яка розглядає сучасну лінгвістичну прагматику, як науку, що «досліджує функціонування мовних знаків у процесі взаємодії комунікантів з урахуванням їхніх особистісних характеристик і ситуації спілкування». На думку дослідниці, прагмалінгвістика вивчає мову саме з точки зору її ролі, як способу взаємовпливу для учасників процесу спілкування, а саме досліджує «соціокультурні, ситуативно-поведінкові, статусні, лінгвокогнітивні та інші чинники комунікативної взаємодії суб'єктів» [35, с. 101].

Водночас А. Загнітко стверджує, що лінгвопрагматика «виступає тією галуззю комунікативної лінгвістики, що досліджує особливості комунікативної взаємодії» [21, с. 221]. Філолог підкреслює, що сучасна лінгвопрагматика концентрується на аналізі принципів та норм взаємодії комунікантів у ситуації спілкування, виокремлюючи когнітивний та функційний напрями розвитку лінгвопрагматики, як найбільш продуктивні [21, с. 221].

Отже, можна зробити висновок, що лінгвістична прагматика дійсно базується на антропоцентричному принципі. Оскільки, її увагу зосереджено на суб'єкті мовлення, тобто на людині, а також на особливостях взаємодії та взаємовпливу комунікантів у процесі спілкування. На противагу їй, стилістика, в основі якої лежить лінгвоцентричний підхід, зосереджується на мовних засобах, без огляду на мовця.

Особливо важливим мовним засобом у сучасному соціально-політичному дискурсі є «евфемізм», який досить ефективно допомагає мовцю досягти цілей спілкування. Зважаючи на швидкий темп розвитку сучасної політичної сфери, слід наголосити на актуальності вивчення особливостей функціонування евфемізмів у мовленні. Сьогодні науковці досліджують явище евфемії з точки зору різних аспектів лінгвістики.

Беручи до уваги факт, що предметом лінгвопрагматики є комунікант і той вплив, який він здійснює на оточуючих, ми прийшли до висновку, що особливо важливим є дослідження прагмалінгвістичних особливостей евфемізмів, адже здатність евфемізмів впливати на думки та свідомість людей сприяє ефективній комунікації. Проте аналізуючи прагмалінгвістичні властивості евфемізмів, як мовних засобів, важливо концентруватися також і на контексті спілкування та намірах мовця вплинути на аудиторію певним чином.

Загалом, в основі лінгвопрагматичного підходу до дослідження явища евфемії лежать положення мовленнєвого спілкування П. Грайса та максими Дж. Ліча. Також можна прослідкувати його еволюцію у працях Н. Босчасвої та В. Заболотної. На жаль, прагмалінгвістичний аспект поняття «евфемізм» є все ще недостатньо опрацьованим у науковому дискурсі. Однак вивчення евфемізмів у лінгвістиці задля визначення сутності поняття «евфемізм» є вагомою проблемою, адже досі немає єдиного погляду та підходу до цього поняття.

Вперше термін «евфемізм» було запропоновано англійським істориком і лексикографом Т. Блаунтом в 1656 році в праці «Глосографія», де цей термін потрактовано як «a good or favourable interpretation of a bad word» (хороша чи схвальна інтерпретація поганого слова) [55, с. 13].

«The Concise Oxford Dictionary of Current English» визначає евфемізми, як «a mild or vague expression substituted for one thought to be harsh or direct» (м'який або розпливчастий вираз, що використовується, як заміник для виразу, що вважається різким або прямим) [47, с. 280].

Водночас «Cambridge Advanced Learner`s Dictionary» описує евфемізм, як «a word or phrase used to avoid saying an unpleasant or offensive word» (слово або фраза, яка використовується, щоб уникнути неприємного чи образливого слова) [51].

3. Дубинець загалом розрізняє три підходи до визначення поняття «евфемізм»:

- субституційний (евфемізми виступають у якості субститутів різких та непристойних слів та виразів);

- тропеїчний (евфемізми є тропами, які походять від коректних та пом'якшувальних слів та виразів або зі слів-субститутів табуованої лексики);
- тематичний (використання евфемізмів пов'язано з неприйнятними чи забороненими для обговорення темами) [19, с. 179].

У дефініціях поняття «евфемізм» таких українських науковців, як Ю. Полтавець та В. Олексенко чітко прослідковується субституційний підхід. В основі цього підходу – поняття субституції, тобто заміни різкого, грубого слова чи виразу нейтральним.

Так, Ю. Полтавець зазначає, що евфемізми це «слова й вислови, що замінюють грубі назви предметів і явищ, сприяють уникненню негативного враження від сказаного» [29, с. 230]. Дослідниця наводить такі приклади заміни слів і виразів із негативною конотацією на евфемізми, як «підвищення цін», що замінено на евфемістичний вираз «зміни тарифів» та різке слово «руйнівний» – на евфемізм «деструктивний» [29, с. 230].

Схожої думки дотримується В. Олексенко, який визначає евфемізми, як особливий вид «маскування, словесне кодування з метою пом'якшення повідомлення». Крім того, науковець підкреслює, що евфемізми вживаються «для заміни явищ, предметів об'єктивної дійсності не звичайними словами, а описовими, прикрашеними, естетичнішими» [27, с. 328].

До прихильників субституційного підходу у визначенні поняття евфемізм можна віднести Р. Спearса та Дж. Німана. Зокрема, Р. Спearс вважає, що евфемізм це «стилістично та емоційно-нейтральне слово чи вираз, які замінюють інші, більш різкі та непристойні слова або вирази» [66, с. 6].

Відома дослідниця Дж. Німан визначає евфемізми, як «пом'якшені, благозвучні слова чи вислови, що за певних умов служать для заміни тих позначень, що видаються мовцеві непристойними чи небажаними, невічливими, надто різкими» [59, с. 36].

Розуміння евфемізмів, як мовних одиниць що функціонують під впливом сформованих у суспільстві табу і тематичних заборон сформувалося у межах тематичного підходу і є характерним для багатьох науковців. Так, І. Сковронська

та Б. Юськів наголошують на широкому і вузькому погляді на трактування сутності поняття «евфемізм». Згідно з широким поглядом дослідники визначають поняття «евфемізм», як «слово чи вираз, що слугують у відповідних умовах, ситуаціях, тобто дискурсі, для заміни таких позначень, які мовець тлумачить як небажані, не зовсім ввічливі, надто різкі» [33, с. 3]. Вузький погляд на сутність цього поняття полягає у розумінні евфемізму, як субституата табуїзованої лексики.

Зв'язок евфемізмів зі сформованими у суспільстві табу виокремлюють і інші науковці. Зокрема, О. Саприкіна зазначає, що поняття «евфемізм» та «табу» є пов'язаними, але не тотожними. Дослідниця висуває припущення, що «евфемізми виникли із табу під дією забобонного остраху заклинань і магічної дії людського слова, що породили заборони на лексеми, промовляти які дозволялося лише жерцям та вождям» [31, с. 50].

Крім того, О. Саприкіна, враховуючи сферу утворення евфемізмів, розробила класифікацію за тематикою.

1. Евфемізми, що ґрунтуються на расовій, культурній, релігійній, сексуальній та інших видах дискримінації, наприклад «two-spirit» у значенні «людина нетрадиційної орієнтації».

2. Евфемізми, що ілюструють такі жахливі, невтішні і відразливі реалії, як: смерть; захворювання; фізіологічні потреби; недоліки фізичного розвитку; порушення ментального та психічного здоров'я.

3. Евфемізми, які відображають взаємозв'язок між державою і громадянином: *воєнні дії*, наприклад «detention center» замість «jail»; *соціальні проблеми*, наприклад «alcohol dependent» замість «alcoholic»; *бідність*, наприклад «disadvantaged» замість «poor»; *непопулярні у суспільстві види діяльності*, наприклад «cleaning manager» замість «swabber»; *сімейні відносини*, наприклад «to be untrue to wife» замість «betray»; *зняття з посади*, наприклад «disemploy, dehire»; *неуспішність у навчанні*, наприклад «a D student, nonachiever».

4. Евфемізми, що використовуються для позначення віку та зовнішнього вигляду: *вага*, наприклад «to be in good keep» замість «fat»; *вік*, наприклад «advanced in ears» замість «old»; *зовнішній вигляд*, наприклад «plain» замість «ugly»; *зріст*, наприклад «little man» замість «dwarf».

5. Евфемізми, що відносяться до сфери дипломатії наприклад «take away, give the works» замість «to kill» [31, с. 50].

Український учений Л. Булаховський, даючи визначення терміну «евфемізм», також указує на його зв'язок з таким явищем, як табу. Із позиції дослідника, евфемізми – це слова-замінники, які вживаються замість прямих номінацій явищ, що викликають страх у комунікантів, та дозволяють згадувати їх у спілкуванні «без небезпеки викликати лихі сили, що стоять за словом» [7, с. 44].

Слід зазначати, що, З. Дубинець, досліджуючи функціонування евфемізмів у сучасній періодиці, виокремила такі сфери застосування евфемістичної лексики, як «політичне життя країни та традиційно табуйовані теми» [20, с. 163].

У першій сфері дослідниця виокремлює за тематикою чотири групи евфемізмів:

- політичні (включно з дипломатичними);
- військові;
- економічні;
- пенітенціарні (вживаються у якості субститутів слів та виразів, що висвітлюють дії репресивного характеру здійснені політичною верхівкою певної держави з метою завуальовати їх) [20, с. 160-163].

Крім того, З. Дубинець вказує на те, що в більшій мірі першу сферу формують саме евфемізми, що виступають у ролі субститутів для понять та явищ політичної сфери. Із позиції дослідниці, такі евфемізми «покликані завуальовувати політичні погляди, вербальні стратегії, інтенції, щоб представити реципієнту непопулярні політичні заходи у вигідному світлі» [20, с. 160].

Поряд з тим друга сфера, а саме табуйовані теми, включає евфемізм-замінники слів та виразів, що пов'язані із такими явищами, як смерть,

фізіологічні процеси людського організму, статеві відносини, проблеми фізичного та розумового розвитку, вульгарна поведінка та ненормативна лексика [20, с. 163].

З огляду на вищенаведене, слід зазначити, що заборонені теми, давні табу та забобони дійсно здійснили значний вплив на розвиток евфемістичної лексики в багатьох сферах спілкування. Виходячи з тематичного підходу до розуміння особливостей евфемістичних мовних одиниць, можна визначити поняття «евфемізм», як слово чи вираз, що виступає субститутом для позначення заборонених тем та явищ дійсності. Однак не можна прирівнювати евфемізм до табу, оскільки сфера його функціонування є набагато ширшою та більш різноманітною. Зокрема, більшість сучасних евфемізмів виникають саме у соціально-політичному дискурсі.

Наступний підхід до визначення поняття «евфемізм» – тропеїчний, тобто евфемізм визначено, як вид тропа. Тропеїчний підхід зустрічається у роботах таких визначних науковців, як З. Дубинець, О. Тараненко і В. Тхір. Зокрема, досить чітко розкриває поняття евфемізму О. Тараненко: «Евфемізм – слово або вислів, троп, що вживається для непрямого, прихованого, зокрема пом'якшеного, ввічливого, позначення певних предметів, явищ, дій замість прямої їх назви (вже наявної при перейменуванні або логічно найбільш умотивованої при первинному найменуванні)» [39, с. 168–169].

Водночас, В. Тхір вважає, що евфемію можна визначити «як особливий стилістичний троп, що використовується для словесного пом'якшення, або фігура, що полягає у використанні слова не в прямому, а в переносному значенні» [40, с. 148].

Проте не всі науковці погоджуються з розумінням поняття «евфемізм», якого притримуються представники тропеїчного підходу. Наприклад, О. Галич, В. Назарець та Є. Васильєв розходяться в поглядах на визначення сутності поняття «евфемізм» зі згаданими вище науковцями та стверджують, що евфемізми не завжди є тропами. Оскільки, як зазначають дослідники, евфемістичні субститути у багатьох випадках здобуваються за допомогою

прийомів та методів лексичної синонімії. З іншого боку, розглядаючи особливості евфемізмів, як тропів, а саме, як прийомів контекстуальної синонімії, О. Галич, В. Назарець та Є. Васильєв наголошують на тому, що «евфемізм найчастіше відносять до виду метонімії, або розгорнутої метонімії, тобто перифраза» [17, с. 219].

Зокрема, Ю. Полтавець також порушує це питання і зазначає, що є певна різниця між поняттями евфемізму та тропа у контексті їх функцій, що вони виконують у спілкуванні. На думку дослідниці, тропи допомагають зробити процес спілкування більш яскравим, красномовним та емоційним, а також дозволяють мовцю передати оточуючу дійсність за рахунок образів.

Поряд з тим, Ю. Полтавець акцентує на тому, що евфемізм, як явище має соціальну природу і та створює сприятливі умови для комунікації, ураховуючи етичні норми (люб'язність, толерантність, неупередженість). Дослідниця вважає, що метою вживання евфемістичної лексики у спілкуванні є прагнення адресанта не демонструвати зневагу та не спричинити моральний дискомфорт адресату у випадках, коли у комунікації використовуються найменування непопулярних професій чи такі, що «пов'язані з етнічними і сексуальними аспектами, політичними, мистецькими уподобаннями комунікантів» [29, с. 231].

Дослідниця В. Великорода підкреслює, що евфемізми є різновидом емоційно вмотивованої лексики, а отже для них характерним є більш заплутана семантична структура у порівнянні з нейтральною. Крім того, дослідниця зазначає, що евфемістичній лексиці притаманний конотативний аспект значення, який виконує емоційно-оцінну функцію. Згідно з позицією В. Великороди, саме «емотивно-оцінний компонент разом з основою оцінки утворює конотацію евфемізмів, що веде в семантиці евфемічних одиниць до переваги прагматичного компонента над сигніфікативним» [11, с. 14].

На думку В. Великороди, така конотація встановлює «прагматичне значення евфемізмів – інформацію про суб'єктивно-оцінне, емоційне ставлення до денотата чи самої прямої номінації» [11, с. 14]. Причини використання евфемізмів також пов'язані з прагненням не вживати табуованої лексики,

замаскувати чи сховати певні реалії дійсності від суспільної уваги і досягти прагматичного ефекту на адресата.

Таким чином, евфемізми – це нейтральні чи позитивні слова або вирази, що замінюють інші неприйнятні вирази, які не вживаються через соціальні та моральні заборони, а також «загрози дискримінації індивіда чи суперечності прагматичним намірам мовця» [11, с. 14].

Проаналізувавши різні наукові підходи до розуміння сутності поняття «евфемізм», слід зазначити, що його доцільно вирізняти саме з точки зору прагмалінгвістичного підходу, оскільки в основі прагмалінгвістичних досліджень знаходиться прагматичний намір мовця здійснити вплив на адресата, уникнувши при цьому використання неприємних та образливих слів та виразів, що здатні негативно вплинути на співбесідника. Таким чином, доцільність прагмалінгвістичного напрямку дослідження евфемізмів пояснюється не тільки його сучасністю, а й тим, що він зосереджується не лише на вивченні мовних одиниць. Прагмалінгвістика враховує взаємодію комуніканта, мовних одиниць та особливої ситуації спілкування.

У нашому дослідженні, ґрунтуючись на погляди науковців щодо підходів до визначення поняття «евфемізм», пропонуємо таке визначення: евфемізм – це нейтральне слово або вираз, що вживається мовцем з метою заміни чи пом'якшення номінацій, які є різкими, неприйнятними чи забороненими, і виконує прагматичні цілі спілкування, а саме допомагає мовцю сформувати довірливі відносини та комунікативну співпрацю з аудиторією та ефективно впливати на неї.

1.2. Функціональні характеристики евфемізмів у політичному дискурсі

У сучасному світі сфера вживання евфемізмів є надзвичайно широкою, оскільки їх застосування вже не обмежується повсякденним життям, а є вагомою частиною політичного, дипломатичного та медіа дискурсу. Передусім

поширення евфемізмів та інтенсивність темпів їх розвитку можна помітити у сфері політичного дискурсу, що пов'язано із сучасною тенденцією до політкоректності. Саме тому евфемізмам доводиться виконувати значну кількість різноманітних функцій.

На жаль, сьогодні не існує єдиного переліку основних функцій евфемізмів, який був би визнаний усіма науковцями. Однак більшість мовознавців вважає, що використання евфемізмів у процесі комунікації спрямоване на пом'якшення гострих питань, уникнення табуйованих тем, кооперацію та ввічливе спілкування зі співрозмовником. Тобто, усі функції евфемізмів мають спрямовуватися на уникнення неприємних, образливих чи конфліктних ситуацій під час спілкування.

Українська дослідниця А. Галайчук стверджує, що головна функція евфемізмів це намір «приховати, завуалювати пряме значення окремих слів, яке в даному соціумі вважається непристойним або ж таким, що завдає моральної шкоди оточуючим» [16, с. 22].

О. Саприкіна вважає, що евфемізми виникають через такі прагматичні причини, як намір показати:

- прояв увічливості (евфемізми, що допомагають пом'якшити номінації фізичних та ментальних вад);
- характеристику табування (евфемічні заміни прямих назв хвороб чи смерті);
- ефективність впливу на масову аудиторію (евфемізми у політичній сфері);
- таємну діяльність (евфемізми у соціальних діалектах різних кримінальних угруповань і у військовій галузі, пов'язаній з озброєнням і воєнними операціями [31, с. 50].

Відома австралійська вчена-лінгвістка Кейт Беррідж пропонує шість різних функцій евфемізмів і відповідно до них визначає типи евфемізмів, а саме: «захищати та уникати образ» (*захисний евфемізм*); «містифікувати і представляти у хибному світлі» (*секретний евфемізм*); «надихати» (*евфемізм*,

що надихає); «викрити та спонукати» (*провокаційний евфемізм*); «проявити солідарність та об'єднати» (*об'єднувальний евфемізм*); «веселити та розважати» (*ігровий евфемізм*) [46, с. 78].

Натомість О. Тараненко виокремлює такі функції евфемістичної лексики:

- 1) магічно-забобонна, що спричинена вірою у магічну силу слів, яка здатна навіть небезпечно позначатися на живих істотах, предметах та подіях);
- 2) криптологічно-маскувальна, що використовується у кримінальному жаргоні та професійній мові медичних працівників і військових;
- 3) політично-ідеологічна, що пояснюється впливом суспільно-політичного устрою на мову;
- 4) пом'якшувально-меліоративна, що обумовлена необхідністю дотримуватися правил пристойної поведінки та ввічливого спілкування;
- 5) жартівливо-іронічна, що передбачає застосування евфемізмів у гумористичному стилі [38].

Подібну класифікацію пропонує й українська вчена О. Селіванова, яка виокремлює магічну, ідеологічну, етикетну, іронічну та криптофорну функції евфемізмів [32, с. 135].

Ю. Макеєвець, вивчаючи функціонування евфемізмів у політичному дискурсі, вдалося виокремити такі основні функції евфемізмів, як:

- 1) превентивна (пов'язана із застосуванням евфемізмів, як заміників табу, що були сформовані у суспільстві у якості релігійних та соціальних заборон);
- 2) вуаліативна (ілюструє намір адресанта замаскувати ті факти з реального життя, які він не згоден обговорювати відкрито або приховати неприйнятні політичні факти задля здобуття політичної влади);
- 3) пом'якшувальна (передбачає справлення певного ефекту на емоційно-почуттєву сферу адресата, бажання учасників процесу спілкування забезпечити комунікативну співпрацю та запобігання виникненню у адресата занепокоєння чи невдоволення під час спілкування задля збереження прихильного ставлення до адресанта);

4) елевативна (дозволяє мовцю репрезентувати дійсність у піднесеному та оптимістичному стилі) [25, с. 26].

Грунтуючись на прагматичних особливостях використання евфемістичної лексики, В. Великорода пропонує більш широку класифікацію функцій евфемізмів, адже наголошує на таких функціях.

1. Вуалітивна функція передбачає намір адресантів замаскувати деякі факти з реального життя, про які вони не бажають відкрито спілкуватися. Вуалітивна функція евфемізмів, на думку В. Великороди, властива всім евфемізмам та насамперед використовується у політичних промовах. Дослідниця стверджує, що для маскування таких процесів політичної діяльності, що здатні спричинити осуд чи несхвальну оцінку в суспільній думці, комуніканти можуть уживати евфемістичну лексику [12, с. 7]. Прояв вуалітивної функції евфемізмів можна побачити у вживанні евфемізмів «job», «action», «operation» у значенні «war».

2. Кооперуюча функція ілюструє наміри адресантів до комунікативної співпраці і взаєморозуміння з метою дотримання спільних цілей та вирішення спільних задач спілкування. За В. Великородою, кооперуюча функція евфемізмів використовується для запобігання нетерпимості до вразливих груп населення [12, с. 8]. Наприклад, у таких евфемістичних виразах: *over the hill*, *golden years*, *past one's prime (old)*; *older adults*, *senior citizens (old people)*; *special needs (disability)*; *mental health issue (mental illness)*; *substance use disorder (drug addiction)*.

3. Превентивна функція полягає у застосуванні евфемізмів як заміни табуйованої лексики, яка існувала в соціальній свідомості з давніх часів. В. Великорода підкреслює, що превентивна функція поширюється на евфемізми, що пов'язані із фізіологічними, релігійними та ритуальними процесами [12, с. 8]. До прикладу варто навести такі евфемізми: *The Maker*, *Lord*, *Father (God)*; *Holy Mother*, *Blessed Virgin*, *Madonna (Saint Mary)*; *The Tempter*, *The Father of Lies*, *The Evil One*, *Lord of Darkness (Devil)*; *inferno*, *gehenna (hell)*; *eternal rest (death)*; *resting*

in peace, in a better place (dead); lost the battle, went to Heaven, breathed his last, went to be with the Lord (died).

4. Риторична функція передбачає намір мовця здійснювати вплив на цінності адресата, змінити його ставлення до повідомлення та схилити до певних вчинків [12, с. 8]. Слід навести такі приклади евфемізмів, що виконують риторичну функцію: faux (fake), veneer (a thin sheet of expensive fine-grained wood glued to a larger piece of coarse-grained wood), extravagant (expensive), vibrant area (overpopulated area).

5. Елевативна функція полягає в тому, що адресант у своєму мовленні наголошує на аспектах дійсності в оптимістичному тоні та підносить низькі чи середні суспільні норми. Дослідниця вказує, що елевативна функція притаманна тим евфемістичним словам і виразам, які виступають у якості денотатів непопулярних у суспільстві професій чи посередніх за якістю товарів та послуг [12, с. 8]. Наприклад, pretty (moderate, average), plain, unsightly (ugly); standard, ordinary, second-rate, medium, run-of-the-mill (low quality); agricultural specialist (farmer); sanitation engineer (janitor); sales assistant (cashier); culinary assembly engineer (fast food worker); environmental services technician (toilet cleaner).

6. Конспіративна функція передбачає свідому евфемізацію недопустимих норм чи фактів дійсності представниками конкретних груп сформованих за соціальною та фаховою приналежністю або враховуючи вікові особливості з метою приховати справжню суть повідомлення від тих, хто не є частиною групи [12, с. 8]. Конспіративну функцію виконують такі евфемізми: TOP (termination of pregnancy, abortion); ventricular dysfunction – heart failure; GORK (God-only-really knows – an incurable patient whose brain is not functioning); Black Maria (police van for transporting prisoners); alphabet agency (ATF, DEA, FBI); chicks, birds (helicopters).

7. Дистортивна функція стосується викривлення інформації у свідомості адресата через використання евфемізмів. Із позиції дослідниці, евфемізми, яким притаманна дистортивна функція вживаються для номінації найбільш

недопустимих реалій [12, с. 8]. Прикладом евфемізмів, що виконують дистортивну функцію є такі: friendly fire, blue on blue (attack on friendly forces); unification, harmonization, application of sovereignty (annexation); to extend sovereignty, to apply sovereignty (to annex).

У свою чергу Є. Корнелаєва виокремила та дала визначення чотирьом прагматичним функціям евфемізмів: функція ввічливості, табування, вуалювання та етикету. Філологиня вважає, що зазвичай утворення евфемістичних слів та виразів відбувається під впливом принципу ввічливості. На думку дослідниці для дотримання принципу ввічливості необхідне «дотримання низки максим: такту, великодушності, схвалення, скромності, згоди, симпатії», які в цілому є характерними для евфемістичної лексики. Проте основними, із позиції Є. Корнелаєвої, є «максима такту та скромності, що проявляються у випадку евфемістичної заміни лайливого слова / виразу чи грубих виразів» [23, с. 73].

Порівнюючи функцію ввічливості Є. Корнелаєвої та кооперуючу функцію В. Великороди необхідно відмітити, що ці дві функції евфемізмів дійсно мають спільну основу, адже обидві сприяють уникненню дискримінації та нетерпимості під час комунікації і популяризують тактовне та толерантне ставлення до представників різних культурних, етнічних, релігійних та соціальних груп. Проте, незважаючи на досить плідну взаємодію кооперуючої функції та функції ввічливості евфемізмів, певні ситуації спілкування можуть викликати сумніви у мовця щодо того, якій з функцій необхідно віддати перевагу.

Зокрема, О. Яшенкова приділяє увагу тому, що з позиції суспільних відносин саме принцип увічливості є пріоритетним, адже у соціумі ввічливість забезпечує людині саму можливість спілкування. Однак дослідниця підкреслює, що у деяких випадках, коли ефективний обмін інформацією є важливим для комунікативної співпраці перевага віддається принципу кооперації.

Виокремлюючи суперечності у використанні цих принципів, О. Яшенкова вказує, що переважання принципу ввічливості може змусити комуніканта поступитися правдою. Тобто мовець нехтує істиною задля демонстрації

шанобливого ставлення слухачу та дотримання правил пристойної поведінки. Також дослідниця наголошує, що «комплімент, надмірна скромність і цілковита згода не завжди відповідають істинному стану речей, що спричиняє порушення максими якості і принципу кооперації» [44, с. 102].

О. Яшенкова вважає, що у випадку, коли дотримання принципу кооперації є головним пріоритетом, мовець може поступитися принципом увічливості, а саме максимами скромності, згоди та схвалення, на користь максими якості та істинності [44, с. 102]. Із позиції дослідниці, у разі недотримання мовцями цих принципів шлях до комунікативної співпраці буде ускладнено, а з більшою вірогідністю це може призвести навіть до непорозуміння або суперечок у процесі спілкування [44, с. 103].

З огляду на це слід підкреслити, що мовці мають зважати на ситуацію та цілі спілкування під час використання вищенаведених функцій. Оскільки, якщо мовець взагалі не використовує принципи увічливості та кооперації або невірно визначає їх пріоритетність у конкретний момент комунікації, він може стикатися з непорозуміннями і конфліктами протягом усього процесу спілкування .

Серед інших функцій евфемізмів Є. Корнелаєва визначає табування, як особливо важливу. Це спричинено тим, що у сучасному світі панує прагнення сторонитися прямої номінації пов'язаних зі смертю, патологічними процесами людського організму, що здатні призвести до серйозних наслідків, чи неприйнятних з точки зору норм пристойної поведінки предметів та явищ. Зокрема, філологиня наводить у якості прикладу евфемізми, що позначають таке неприємне явище, як смерть і «є найбільш частотним: *to rest in peace, to pass away, to depart*» [23, с. 73].

На думку Є. Корнелаєвої, така функція евфемізмів, як вуалювання полягає в тому, щоб приховати справжній зміст повідомлення. При цьому філологиня наголошує, що політична та соціальна сфери є тими галузями, де такий тип евфемії зазвичай функціонує [23, с. 73–74]. Є. Корнелаєва пропонує і таку необхідну функцію, як функція етикету. Зокрема, філологиня вважає, що у галузі лінгвістики існує міцний зв'язок між додержанням правил етикету і принципом

увічливості. Із позиції дослідниці, комунікант уживає етикетні евфемізми у випадках, коли намагається не застосовувати прямої назви:

- непопулярних професій чи низького положення у суспільній ієрархії;
- евфемізми-замінники виразів, що застосовувалися для найменування небезпечних для здоров'я людини звичок;
- евфемізми-замінники лексем, що мають відношення до питань расової та національної тематики [23, с. 74].

Сьогодні вживання евфемізмів не обмежується однією конкретною сферою суспільного життя, що сприяє розширенню функцій, які вони виконують. Слід відмітити вагомий вплив евфемістичної лексики на політичний дискурс, оскільки у багатьох випадках евфемізми стають засобами, що допомагають політикам досягати цілей їх виступів. Загалом, евфемізми забезпечують комунікативну співпрацю з аудиторією та дають політикам можливість уникати спірних та неприйнятних тем у своїх промовах. Водночас активне використання евфемізмів політиками збагачує їх новим розмаїттям функцій. Варто зауважити, що пом'якшувальну функцію Ю. Макеєвець, функцію етикету Є. Корнелаєвої і кооперуючу функцію В. Великороди, можна обґрунтувати сучасною тенденцією до політкоректності.

С. Ропер, професорка кафедри комунікацій Християнського університету Ейбілін, у своїй статті для інтернет-енциклопедії Британіка визначила політичну коректність, як «term used to refer to language that seems intended to give the least amount of offense, especially when describing groups identified by external markers such as race, gender, culture, or sexual orientation» (термін, що використовується для позначення мови, яка направлена на заподіяння найменшої кількості образ, особливо під час опису груп, що ідентифікуються за зовнішніми маркерами, такими як раса, стать, культура або сексуальна орієнтація) [65].

В. Гавриленко, аналізуючи спорідненість евфемії і політкоректності, стверджує, що у науковому товаристві існує тенденція до уподібнення цих явищ, а саме впевненість у тому, що евфемістичні слова та вирази виступають найбільш дієвими мовними засобами для передачі політкоректної лексики. Водночас

політкоректність виокремлюють, як «узагальнену назву евфемізації, яка прослідковується у певних сферах суспільного життя» [15, с. 112]. На думку самої дослідниці, евфемія і політкоректність володіють ідентичними особливостями, адже згадані явища є лінгвосоціокультурними і мають на меті пом'якшити повідомлення через зміну понять [15, с. 112].

З огляду на все вищезгадане необхідно зазначити, що евфемістична лексика є надійним інструментом для дотримання політично коректної поведінки, зокрема і завдяки функціям пом'якшення, кооперації та етикету, які забезпечують контакт мовця з більш широкою аудиторією і ефективний обмін інформацією між ними. У той час як політкоректність є стратегією спілкування та взаємодії особи з іншими представниками соціуму, що визначає її ставлення до них та модель її поведінки у ситуаціях, які потребують налагодження контакту з різними соціальними, релігійними, етнічними групами та їх представниками.

Характерною рисою сучасної політичної діяльності є не тільки застосування евфемізмів задля приховування чи маскування неприємної інформації, а й для формування суджень і переконань великих мас людей, їх політичних поглядів та насадження певних інтерпретацій політичних подій. У цьому реалізовано досить поширену, особливо у політиці та журналістиці, маніпулятивну функцію евфемізмів.

Досліджуючи функціонування евфемізмів у парламентській комунікації О. Стасюк вдалося виокремити такі функції: *маніпулювання; профілювання; демобілізація; дотримання ввічливості; уникнення табуйованих висловлювань* [37, с. 19].

М. Постатнік пов'язує здатність евфемістичних мовних одиниць до маніпуляції людською свідомістю з такими чинниками:

1) швидкість потоку інформації, яку сприймає аудиторія під час виступу політика не дозволяє адресату одразу розпізнати та оцінити вживання евфемістичної лексики;

2) розуміння евфемії, як мовного явища є недостатньо розповсюдженим серед людей, які не мають контакт з ним у межах своєї професійної діяльності як політики, дипломати чи представники засобів масової інформації;

3) здатність евфемізмів завуалювати та замаскувати істинний зміст факту, події чи явища дійсності, подаючи їх нейтрально або навіть з позитивним відтінком;

4) наділення слова чи виразу статусом евфемізму можливо лише у випадку, коли адресат усвідомлює, яку інформацію замінено чи приховано за допомогою цього слова чи виразу [30, с. 14-15].

Зокрема, Р. Спірс визнас, що евфемізація мови слугує шляхом маніпулювання масовою свідомістю, що заважає критичній перцепції дійсності й повному розумінню її реалій [66, с. 413]. Водночас І. Сніховська акцентує на проблемі вживання евфемізмів у суспільно-політичному дискурсі і тому, як евфемістична лексика позначається на позиції соціуму щодо питань політики та суспільного життя. Дослідниця зауважує, що політичне керівництво може «за допомогою позитивної або абстрактної лексики» запобігати негативним зрушенням у суспільстві, які спричинені невдачами у соціальному та політичному полі [34, с. 285].

Крім того, І. Сніховська розуміє сучасний процес евфемізації політичної лексики як потяг до маніпулювання суспільною свідомістю. Дослідниця зауважує, що евфемізація досить часто подається у значенні таємної мови, що «використовується у практиці військових та секретних служб» [34, с. 285].

З огляду на думки вищезазначених науковців щодо виокремлення функцій евфемізмів, у межах дослідження нами було визначено такі функції евфемізмів:

- вуалітивна, що передбачає маскуванню та приховуванню прямого змісту повідомлення;
- маніпулятивна, що допомагає здійснити вплив на оцінки, судження та погляди адресата;
- кооперативна, що сприяє формуванню комунікативної співпраці між адресантом і адресатом;

- елевативна (піднесення), що перебільшує низькі чи середні стандарти;
- пом'якшувальна, що змінює різке і грубе значення слова на більш нейтральний або позитивний евфемізм;
- дистортивна, що спотворює інформацію у свідомості аудиторії і ілюструє неприйнятні реалії дійсності, як їх діаметральні протилежності;
- провокаційна, що дозволяє виокремити проблемне питання і підштовхує до рішучих дій;
- табування, що наголошує на необхідності заміни заборонених номінацій, що викликають негативну реакцію і пов'язані зі смертю та її проявами, похоронними ритуалами та людськими хворобами.

У контексті функціонування евфемізмів у різних видах дискурсу, зокрема і в політичному, адресантами було сформовано низку прийомів (тактик) впливу на адресата. Більшість таких прийомів ґрунтуються на прагматичних принципах спілкування, а, отже, переслідують мету формування оціночних суджень та маніпулювання свідомістю у процесі спілкування. Слід зазначити, що прийоми маніпулювання є надійними інструментами представників політичної еліти, адже дозволяють їм формувати суспільну думку та піднімати свій політичний авторитет в уявленні потенційних виборців.

На думку І. Сніховської, послуговування евфемізмами у спілкуванні зумовлено такими прагматичними принципами: увічливості; мітігації (передбачає використання евфемізмів з метою переконати у наявності позитивних аспектів у певній ситуації); табування; регулятивно-маніпулятивний принцип; секретності; підвищення престижу (назви професій); мовної гри (застосування ігрової функції повідомлення) [34, с. 285-286].

Задля реалізації регулятивно-маніпулятивного принципу використовують певні тактики для впливу на суспільну свідомість. Широку класифікацію пропонує О. Дмитрук, яка, проаналізувавши дослідження різних науковців у цій сфері, виокремлює чотири тактики:

1. «Навішування ярликів» (name calling, labelling), що передбачає відбір лексичних одиниць з негативним відтінком, що вживаються для номінації деяких осіб та явищ з метою спричинити виникнення у слухача несхвалення або осуду.

2. «Сяючі узагальнення» (glittering generalities), що вдається до підміни найменування предмета чи явища на загальне з метою викликати позитивні, теплі емоції та приязність з боку реципієнта.

3. «Перенесення» (transfer), що ілюструє здатність не привертаючи увагу адресата змінити сутність предмету чи явища, наділивши його значенням, що належить іншому.

4. Використання неологізмів (тактика маніпуляції шляхом застосування неологізмів) [18].

Зважаючи на вищевикладене, можна погодитись з позицією І. Сніховської, що саме тактика «перенесення» і тактика «сяючих узагальнень» допомагають евфемізмам реалізувати маніпулятивний потенціал. Оскільки, ці прийоми дозволяють забезпечити плідну кооперацію та створити емоційну близькість між адресантом і адресатом з метою подальшого впливу на його судження адресата щодо певних політичних, економічних та соціальних проблем і навіть підміни його поглядів і думок на альтернативні.

Виходячи з поглядів вищезазначених науковців, у нашому дослідженні ми вирізняємо такі прийоми маніпулятивного впливу на свідомість адресата:

- прийом перенесення неприналежних значень на предмет чи явище, що передбачає формування у свідомості адресата асоціативних зв'язків з поняттями, які мають позитивне чи нейтральне значення;
- прийом провокації, що вказує на наявні проблеми і спонукає адресата до конкретної дії задля їх вирішення;
- прийом позитивних узагальнень;
- прийом маскування, що дозволяє адресанту приховати реальну інформацію;

– прийом вживання негативних шаблонів, який формує у адресата несхвальне відношення певної особи та дозволяє вказати на непрофесійність та непорядність опонента;

– прийом застосування новостворених термінів, що наголошує на конкретній інтерпретації подій і надає їм потрібну конотацію у судженнях адресата.

Важливо підкреслити, що такі прийоми, які забезпечують ефективність маніпулятивної функції евфемізмів у соціально-політичній сфері, є настільки ж дієвими у військово-політичному полі. Водночас такі прийоми та тактики приводять не лише до перекручування, підміни фактів чи маніпулювання поглядами реципієнта, а й до досить руйнівного впливу на здатність, зокрема суспільної свідомості формувати адекватну оцінку подіям, що відбуваються.

Слід зазначити, що питання способів вираження евфемізмів є надзвичайно важливим, адже напряду пов'язано з функціями, що їм притаманні. Проблему способів вираження евфемізмів досліджувала велика кількість науковців, але поки що не існує єдиної класифікації способів вираження евфемізмів. Загальновідомо, що евфемізми, задля виконання своїх функцій та цілей, застосовують різноманітні засоби виразності та тропи, до яких можна віднести метафору, літоту, епітет, гіпертонім, синекдоху та інші.

Досліджуючи сутність і особливості поняття «евфемізм», О. Тараненко наводить такі способи творення евфемізмів, як:

1) перифраз (використання нечіткого найменування предмета чи явища замість прямої номінації);

2) формування слів та виразів із заміненою мотивацією та внутрішньою формою, а також нових конотацій, що спираються на асоціативний зв'язок «за суміжністю, подібністю або протилежністю»: метонімія, метафора, антифразис;

3) формування слів за допомогою заперечного префіксу перед найменуваннями з позитивним значенням;

4) підміна слова чи виразу тим, що близький за семантичним значенням чи формально: синонім, антонім, слово схоже за звучанням;

5) вживання вказівних та неозначених займенників і займенникових прислівників у якості субститути для назви істоти, предмета, явища або їх ознак;

б) еліпсис;

7) видозмінювання звукової форми слова [38].

Водночас, на думку дослідниці В. Великороди, утворення евфемістичної лексики здійснюється за рахунок таких процесів:

1. Семантичні процеси: *фразеологізація*, наприклад «round the bend, a few feathers short of a whole duck» у значенні «mentally ill»; *генералізація*, наприклад «job» – робота у значенні «bombing» – бомбардування, «situation» – ситуація у значенні «war» – війна; *метафоризація*, наприклад «globes, melons, cantaloupes» у значенні «breast»; *іронія*; *пропріалізація*, наприклад «Joe Erk» у значенні «English soldier»; *метонімізація*, наприклад «chest» у значенні «breast»; *антономазія*, наприклад «Cressida, Magdalene» у значенні «prostitute»; *літота*, наприклад «reasonably priced» у значенні «overpriced»; *елевація*, наприклад «sanitation engineer» у значенні «dustman»; *гіпербола*, наприклад «medium» у значенні «small» [10, с. 212-214].

2. Словотвірні процеси: словоскладання (поєднання двох окремих слів); *абревіація*; *морфемна заміна*, наприклад заміна слова «chairperson» на «chairman»; *ономатопія*, наприклад «to ralph, to york» замість «to vomit»; *зрощення* (утворення слова шляхом поєднання двох слів) [10, с. 214-215].

3. Фонетичні процеси: *фонемна заміна*, наприклад «Cheezy, Jeezy» у значенні «Jesus»; *римований словотвір*, наприклад «ruddy» – «bloody»; *графічне пропущення*, наприклад «d_ _ _ (damn)»; *редуплікація*, наприклад «do-do» у значенні «faeces»; *зворотній словотвір*, наприклад «to frab» замість «barf» у значенні «to vomit» [10, с. 215-216].

4. Іншомовні запозичення: з *французької мови*, наприклад «femme fatale, fille de joie» замість «prostitute»; з *латинської та грецької мов*, наприклад «in puris naturalibus» замість «nakedness» – з латинської мови; «sigma phi» замість «syphilis» – з грецької мови; з *інших мов*: наприклад «bordello» замість «brothel» – з італійської; «seraglio» замість «brothel» – з турецької [10, с. 216].

Слід звернути увагу на класифікацію способів творення евфемізмів, що розроблена Т. Васильєвою на основі лінгвістичного аналізу економічних текстів. Так, дослідниця наводить такі способи їх творення в процесі комунікації:

1. Морфологічні (наприклад, негативна префіксація).

2. Лексичні засоби:

– вживання іншомовних слів або виразів та невідомих адресату технічних термінів;

– синонімія;

– генералізація (використання іменників широкої семантики із указівним чи неозначеним займенником та неозначеним артиклем, як субститутів для певного терміну з більш вузьким значенням).

– метафоризація;

– евфемістичний або описовий перифраз;

– антифраза.

3. Синтаксичні засоби, наприклад вживання стверджувальних структур, як субститута заперечних [9, с. 36-37].

У контексті суспільно-політичної сфери функціонування евфемізмів Т. Васильєва зазначає, що «свідоме використання технічних термінів призводить до ускладнення розуміння заходів, які вживає виконавча влада» [9, с. 36]. Важливо підкреслити, що такий спосіб формування евфемістичних мовних одиниць однозначно забезпечує виконання маніпулятивної функції евфемізмів, оскільки перешкоджає надходженню істинної та повної інформації до адресата, впливаючи на його оцінку політичної чи економічної ситуації у країні.

Натомість шведська дослідниця Б. Воррен пропонує чотири провідні способи створення евфемізмів.

1. Використання засобів словотворення: *утворення складних слів*, наприклад «comfort station»; *деривація*, наприклад «sanguinary» у значенні «bloody»; *утворення акронімів*, наприклад «SAPFU» у значення «military blunder», як акронім від виразу «surpassing all previous fuck-ups».

2. Вживання іншомовних запозичень, наприклад «lingerie» з французької мови для позначення жіночної білизни або «calaboose» у значенні «в'язниця», що походить від іспанського слова «calabozo».

3. Змінення чи модифікація форми образливого слова за допомогою певних правил: наприклад, «divil, divel» замість «devil» або «Gad, Gosh, Golly» замість «God».

4. Утворення нового сенсу для вже сталого слова чи словосполучення: наприклад, «go to the toilet» замість «defecate and/or urinate» або «sanitary engineer» замість «garbage man» [75, с. 131].

Отже, процесу евфемії у мовленні характерне використання різноманітних тропів і засобів вираження з метою приховання непоказних явищ та сторін життя чи їх прикрашення. На сьогоднішній день ще не розроблено єдиної класифікації способів вираження евфемізмів. Головною причиною цього є те, що евфемізми мають широкий спектр функцій, а отже і способів вираження у процесі спілкування, які досить складно проаналізувати в одній класифікації. Проте, спираючись на класифікації, що були розроблені вищезгаданими українськими і зарубіжними науковцями, ми вирішили такі основні способів творення евфемізмів:

- генералізація;
- евфемістичний або описовий перефраз;
- метафоризація;
- метонімізація;
- фразеологізація
- абрєвіація;
- елевація;
- вживання іншомовних запозичень.

Надзвичайно потужним поштовхом для розвитку і появи нових функцій, способів творення евфемізмів, прийомів впливу мовця на аудиторію за допомогою евфемістичної лексики, стало її активне використання не лише у повсякденному мовленні, а й у таких соціополітичних сферах життя, як

політичний і дипломатичний дискурс, а також у сфері військової діяльності та журналістики. Слід зазначити, що у політиці евфемізми виступають, насамперед, як незамінний для політичних діячів засіб впливу і маніпуляції, формування суджень, переконань, політичних поглядів великих мас людей та насадження певних інтерпретацій політичних подій.

1.3. Сучасний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень

Поняття «дискурс» є досить уживаним і застосовується у різних сферах сучасної наукової думки. Зокрема, цей термін зустрічається у таких науках, як лінгвістика, семіотика, теологія, соціологія, педагогіка, філософія, політологія, логіка і психологія. На жаль, на сьогодні науковцями ще не було виокремлено єдиного визначення поняття «дискурс», оскільки розуміння сутності цього терміну повністю залежить від сфери його функціонування.

Загалом, «дискурс» є багатозначним терміном, який походить ще від латинського слова «discurrō», що вживалось у значенні «бродити» або «блукати». Пізніше це слово прийшло у французьку мову, де не просто видозмінилося на «discours», а змінило своє значення на «мовлення». Згодом під впливом французької мови, воно перейшло у англійську, що знову спричинило зміни у значенні.

Сучасна лінгвістика багата на різноманітні підходи до трактування поняття «дискурс». Зокрема, український філософ і спеціаліст у галузі політології В. Лісовий, у своїй статті для електронної Енциклопедії сучасної України, наводить два визначення терміну «дискурс». Так, згідно з першим дискурс – це «термін філософії та гуманітарних досліджень, з допомогою якого позначають аргументоване усне чи письмове обговорення будь-якої теми, в якому предметом дискусії стають і самі способи аргументації» [24]. Інша дефініція поняття «дискурс», яку наводить В. Лісовий є ширшою за змістом і характеризує дискурс, як усі типи мовленнєвої діяльності, які здатні за допомогою власних ознак підкреслити риси притаманні мовцю [24].

Водночас сучасний електронний словник англійської мови «The Britannica Dictionary» надає такі два визначення поняття «дискурс», як «the use of words to exchange thoughts and ideas» (використання слів для обміну думками та ідеями) та «a long talk or piece of writing about a subject» (довга розмова або твір на тему) [68].

Як вже зазначалося, термін «дискурс» привертав увагу представників різних наукових дисциплін. На жаль, через таку увагу до проблеми дискурсу досить важко визначити, коли саме поняття «дискурс» увійшло в науковий обіг. Проте, більшість науковців вважає, що першим термін «дискурс» у своїх працях використав американський лінгвіст З. Харріс. Відомий лінгвіст стверджує, що дискурс це «послідовність речень, вимовлена чи написана однією чи кількома особами у певній ситуації» [57, с. 3]. Аналізуючи важливість такої послідовності, З. Харріс підкреслює, що «мова виникає не в плутаних словах чи реченнях, а у зв'язному дискурсі – від одного слова до десятитомного твору, від монологу до дискусії на Юніон-сквер» [57, с. 3].

Доречною є дефініція Н. Шевчук, яка вважає, що «у потенційному вимірі дискурс – це семіотичний простір, що включає вербальні й невербальні знаки, орієнтовані на обслуговування даної комунікативної сфери, а також тезаурус прецедентних висловлювань і текстів». Також дослідниця відносить до цього виміру розуміння основних зразків поведінки у процесі комунікації, що є характерним для такого типу спілкування [42, с. 264].

Важливо звернути увагу на тлумачення українського мовознавця Ф. Бацевича, який провів ретельний аналіз поняття «дискурс». Науковець зауважує, що дискурс це «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, тривалий у часі процес, утілений у певній (інколи значній) кількості повідомлень» [4, с. 42].

При цьому мовознавець описує дискурс, як «мовленнєвий потік», що здійснюється у будь-якій формі та за допомогою декількох способів комунікації одночасно, а також постає, як «складний синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо)

чинників» [4, с. 42-43]. Із позиції Ф. Бацевича, самі чинники формуються під впливом мовців і тем, що виникають у процесі комунікації [4, с. 42-43].

Аналізуючи підхід Ф. Бацевича до терміну «дискурс», Н.Шевчук зауважує, що йому вдалося підкреслити багатоплановість поняття «дискурс». Водночас дослідниця вважає, що таке визначення демонструє сутність дискурсу, як тексту складеного за конкретних умов та у визначеній ситуації спілкування, як «побутова розмова, політичні дебати, наукова конференція», та розрахований на осіб, що є достатньо обізнаними у цій сфері. Також Н. Шевчук акцентує, що чинники згадані Ф. Бацевичем призводять до того, що текст отримує ознаки певного мовленнєвого жанру [42, с. 264].

Розкриваючи сутність поняття «дискурс», науковці досить часто порівнюють або навіть ототожнюють його з поняттям «текст». Зокрема, філологиня Н. Голікова пов'язує це з тим, що науковці виокремлюють і співвідносять з особливостями притаманними поняттю «дискурс» певні структурно-семантичні властивості тексту: «завершеність; узгодженість; цілісність; лексичну, граматичну, логічну, стилістичну, семантичну зв'язність; композиційна завершеність; комунікативно-прагматичну спрямованість» [58, с. 4].

Філологиня стверджує, що такі властивості тексту «видаються релевантними та об'єктивними для дискурсу» [58, с. 4]. Зіставляючи ці два терміни, Н. Голікова спирається на дослідження інших лінгвістів та підтримує думку науковців, які розділяють терміни «текст» і «дискурс», спираючись на їх основні властивості: статичність і динамізм [58, с. 4-5].

Схожої думки дотримується філолог І. Бехта, який аналізуючи проблеми взаємозв'язку тексту та дискурсу, як частин процесу комунікації, виокремив два структурні складники поняття «дискурс»:

- лінгвальний, що відповідає за створення мовних одиниць;
- екстралінгвальний, що окреслює ситуації спілкування, ґрунтуючись на прагматичному та соціокультурному аспектах [6, с. 8].

Крім того, І. Бехта вирізняє з усіх розглянутих у процесі дослідження визначень терміну «дискурс» два підходи, які функціонують у контексті комунікативної лінгвістики: «дискурс → текст» і «дискурс → комунікація». На думку І. Бехта, перший підхід указує на взаємозв'язок понять «текст» і «дискурс». Водночас визначення поняття «дискурс» через зв'язок з комунікацією, наголошує на динамічній і статичній сутності цих понять [6, с. 9].

Згідно з вищенаведеним, можна зробити висновок, що поняття текст та дискурс є дійсно пов'язаними явищами. Так, можна визначити дискурс, як мовлення, що ґрунтується на екстралінгвальному компоненті, тобто враховує комунікативну ситуацію, її обставини та комунікантів, а також є динамічним і може змінюватися під дією різних прагматичних чинників. В свою чергу текст є сталою і логічно завершеною послідовністю символів, який застосовується для відтворення дискурсу.

Багато українських і зарубіжних учених спрямувало свої зусилля на дослідження різних видів дискурсу та створення їх класифікації. Проте вироблення єдиної класифікації є ускладненим не лише багатогранністю дискурсу, як явища, а й його динамічною природою.

Так, українські науковці у своїх працях досить часто концентруються на виокремленні та аналізі таких видів дискурсу, як: комунікативний (Ф. Бацевич, О. Романюк), науковий (Т. Маслово), політичний (Л. Завальська, А. Кісельова, К. Серажим), релігійний (О. Малікова), рекламний (Н. Шкворченко, Н. Волкогон, М. Поліщук), морально-етичний (О. Данильян, О. Дзьобань), публіцистичний (О. Гончар, І. Соболева, О. Мосейчук, Г. Хант, К. Разумна), юридичний (Л. Колеснікова), художній (О. Бабелюк, В. Бурбело, І. Бехта) та раціональний (Д. Яковлев, І. Шамша, В. Буряк).

Серед перших науковців, що намагалися розробити класифікацію видів дискурсу важливо виокремити німецького філософа і соціолога Ю. Габермаса, який, з огляду на ситуацію спілкування, формулює такі види дискурсу, як:

- дискурс, як комунікативний прийом (наприклад, розмова або диспут);

- дискурс, як ідеологічний метод, що має певний ефект на аудиторію і вживається з метою виправдатися за допомогою певної ідеології;
- терапевтичний дискурс (наприклад, спілкування лікаря з пацієнтом);
- нормальний дискурс, який виникає при спробах надати пояснення проблемним поняттям чи явищам (наприклад, під час наукової дискусії);
- нові форми дискурсу, що є не просто засобом для отримання інформації, а є самостійними і прямо впливають на формування знань (наприклад, вільна семінарська дискусія) [14, с. 91].

Український науковець В. Лісовий зауважує, що дискурс у більшості випадків пов'язаний з певною проблематикою. На думку науковця, цей факт дає підставу виокремити різні види дискурсу згідно з проблемами, які в них досліджуються. Загалом, В. Лісовий поділяє дискурс на шість видів за тематикою: метафізичний, науковий, правовий, політичний, ідеологічний, етичний та теологічний [24].

Проте В. Лісовий пропонує ще одну, більш узагальнену і прагматичну класифікацію, всупереч тематичному поділу, і виокремлює такі три види дискурсу.

1. Теоретичний або дескриптивний дискурс, що передбачає аналіз і оцінку певних положень у сфері наукової діяльності, наприклад, правовий або політичний дискурс, які ґрунтуються на нормативних засадах».

2. Практичний дискурс, що полягає в аналізі конкретних вчинків і визначає їх причини та наслідки (включає етичний дискурс, а також правовий і політичний).

3. Виразальний або експресивний дискурс, що характеризується обміркуванням словесних творів мистецтва через які комунікант намагається передати свої внутрішні роздуми, ставлення до навколишнього світу та емоційний стан [24].

Загалом, дослідниця Н. Шевчук виокремлює два підходи до розуміння поняття «дискурс». На думку Н. Шевчук, у межах першого підходу дискурс інтерпретують, як «фрагменти дійсності, що мають часову довжину, логіку

розгортання (сюжет)» [42, с. 265]. Як стверджує дослідниця, завданням першого підходу є намір дослідити внутрішні закономірності дискурсу і засоби, що використовуються для формування його сюжету.

Водночас другий підхід, за словами Н. Шевчук, є більш вузьким і трактує дискурс, як «особливий вид комунікації, «соціальний діалог», що відбувається за допомогою і через суспільні інститути між індивідами, групами, а також між самими соціальними інститутами, задіяними в цьому діалозі» [42, с. 265].

Вивчаючи наведені підходи, дослідниця змогла зіставити та виділити на їх основі ще один – інтегративний підхід, що передбачає особливості попередніх. Н. Шевчук вдалося здобути такого результату за допомогою залучення суспільних подій та процесів до визначення поняття «дискурс». Аналізуючи наведене поняття у межах інтегративного підходу, Н. Шевчук визначає, що дискурс це «письмовий, мовний чи образний прояв будь-якого об'єкта-явища (широке трактування дискурсу), чи комунікації (вузьке трактування)» [42, с. 265].

Крім того дослідниця виокремлює такі аспекти поняття «дискурс»:

- семіотичний, що описує знакові та символічні системи, а також форми пізнавальної діяльності, які співвідносяться із соціокультурними обставинами, що виникають у конкретних ситуаціях спілкування;
- діяльнісний, що ілюструє суспільні вчинки направлені на допомогу наявним системам знаків і символів та продукування новітніх сенсів та поглядів;
- матеріальний, що передбачає соціальну сферу співпраці і включає час, місце та умови;
- політичний, що закладає і організовує політико-владні повноваження та відносини в певній соціальній системі;
- соціокультурний, що демонструє тісний зв'язок між моральними цінностями, соціальними та індивідуальними поглядами на реалії дійсності і культурними надбаннями, а також стосується інформації про системи знаків та соціально-політичні події, що відбуваються у оточуючій дійсності [42, с. 265].

Із позиції дослідниці, виокремлення політичного аспекту у межах інтегративного підходу ставить його у пріоритетну позицію в порівнянні з іншими, оскільки саме інтегративний підхід зосереджується на важливій проблемі дослідження ролі політико-владних відносин у соціумі.

Виходячи з того, що дискурс пронизує усі сторони суспільного життя, слід зосередити увагу на його функціонуванні у політичній площині. Політика завжди здійснювала характерний вплив на життєву позицію та свідомість людей. Проте сама політична діяльність ґрунтується насамперед на процесі спілкування, адже без установаження вербального і невербального контакту між мовцем та реципієнтом головна ціль політичної діяльності – маніпуляція масовою свідомістю – є недосяжною.

Сьогодні політика є всеосяжною, але залежною від ефективної комунікації між політиком і його аудиторією, сферою функціонування соціуму. Зокрема, важливий статус політики у суспільній думці, стає причиною активного розвитку політичного дискурсу та уваги до нього з боку зарубіжних і вітчизняних науковців. Дослідниця І. Бутова доречно вказує, що політичний дискурс «став предметом особливої та навіть прискіпливої уваги лінгвістів саме у той період, коли політична комунікація набула рис засобу маніпулювання свідомістю» [8, с. 232].

Поряд з тим науковці Г. Вусик та О. Антонюк вважають, що інтерес до політичного дискурсу пов'язаний із активізацією політичних відносин і поглибленням політичних протиріч. Оскільки, такі процеси призвели до «змін у лексичному, фразеологічному, синтаксичному, стилістичному ладі української мови» [13, с. 213-214]. Загалом, Г. Вусик та О. Антонюк висувають думку, що взаємодія між мовою та політичною діяльністю є досить плідною і міцною, адже мова є не лише необхідною запорукою ефективності процесу спілкування, а й здатна забезпечити відчутну підтримку у політичній боротьбі. З іншого боку, зазначають науковці, політична боротьба виступає, як суперництво політичних діячів і протиставлення їх політичних виступів та висловлювань [13, с. 213-214].

Видатний нідерландський лінгвіст Т. ван Дейк, досліджуючи політичний дискурс, указує, що означений дискурс окреслюють його автори, себто політики. Т. ван Дейк пояснює це тим, що майже усі спроби розглянути функціонування політичного дискурсу у комунікації ґрунтуються на аналізі розмов та виступів політиків [74, с. 12].

Крім того, лінгвіст підкреслює, що політичний дискурс в межах самої політики та політології розкривається, як «форма політичної дії, а також як частина політичного процесу» [74, с. 20]. Загалом, Т. ван Дейк уважає, що наукові дослідження поняття «політичний дискурс» не потрібно звужувати до розгляду особливостей структури тексту, а слід вдаватися до систематичного аналізу контексту [74, с. 15].

У своєму дослідженні особливостей політичного дискурсу Н. Шевчук виокремлює такі умови розвитку політичного дискурсу, як:

- об'єднання і поділ «колективних агентів політики»;
- підтримка завершення конфлікту і досягнення компромісу;
- реалізація політичних промов і повідомлення про них;
- формування у політичній сфері мовного поля та трактування даного поля використовуючи інші, наприклад, економічне;
- маніпулятивні дії направлені на вплив на вчинки та позицію, як політиків, так і виборців [42, с. 266].

Слід зазначити, що розвиток політики і політичних систем сприяє розширенню функціональних можливостей самого політичного дискурсу. Сьогодні політичні діячі стикаються із новими соціально-політичними проблемами, потребами і запитам виборців, які потребують зовсім іншої постанови політичних цілей та нетривіальних стратегій їх досягнення. Саме ці процеси призводять до появи нових функцій у сучасному політичному дискурсі. Дослідження переліку функцій політичного дискурсу можна знайти у працях таких вітчизняних науковців, як Н. Шевчук, Ю. Яворська та О. Кобзева, а також американського антрополога Д. Грейбера.

Сучасна дослідниця Ю. Яворська, розглядаючи політичний дискурс у соціальних медіа, визначає публічний виступ політика. На думку Ю. Яворської, основною ціллю виступу політичного діяча є вплив на публіку та спонукання слухачів до певної поведінки. Крім того, Ю. Яворська наголошує на таких функціях політичного дискурсу:

- притягувати увагу аудиторії;
- ідеологічна функція, яка полягає у забезпеченні віри адресатів політичного виступу у правильності пропозицій політика;
- мобілізаційна функція, яка полягає у залучення аудиторії політика до певних дій.

Зіставляючи наведені функції політичного дискурсу, Ю. Яворська стверджує, що всі вони слугують такій політичній меті, як маніпуляція свідомістю аудиторії [43, с. 77].

Н. Шевчук указує на те, що політичний дискурс є надзвичайно заплутаною ідеологічною системою, що сформована за допомогою засобів масової інформації та інших засобів комунікації, і виражається у поєднанні «комунікативної поведінки і прагматичних, політичних, соціокультурних і психологічних чинників», що представляє впорядковану систему спрямовану на змагання за владні повноваження [42, с. 266]. У процесі дослідження поняття «політичний дискурс» Н. Шевчук наводить притаманні йому функції:

- 1) комунікативна, що відповідає за обмін поглядами і думками з метою впливу на світогляд реципієнта;
- 2) спонукальна, що має на меті закликати електорат політика до певних дій і застосовує прийоми політичної пропаганди для її досягнення;
- 3) формування нової реальності, що існує паралельно зі справжньою і є вторинною до неї, але її інтерпретація подій та фактів є досить далекою від реальності;
- 4) волюнтативна, що виражає певне прохання чи схиляння у відношенні до реципієнта;

5) інформаційно-трансляційна, що забезпечує передачу за допомогою політичного дискурсу певних цінностей та моральних настанов соціума;

6) емотивна, що відповідає за передачу емоційного стану адресанта чи адресата.

7) метамовна, що допомагає зрозуміти зміст слів та спеціальних термінів;

8) прогностична, що дозволяє політикам передбачити необхідні політичні вчинки та передбачати реакцію електорату;

9) фатична, що дає можливість встановити контакт з аудиторією та досягти комунікативної кооперації;

10) естетична, що зосереджується на поетичності політичного виступу і спонукає політичного діяча до вживання у мовленні різноманітних засобів виразності;

11) магічна, що втілює давні табу та забобони [42, с. 267].

Досліджуючи особливості організації сучасного електорального дискурсу, О. Кобзева розробила свою класифікацію, де їй вдалося досить чітко описати основні функції політичного дискурсу:

– персуазивна функція, що впливає на аудиторію і направлена на «переконання в чому-небудь, заклик до вчинення або не вчинення певних дій»;

– сугестивна функція, що проявляється у навіюванні та прихованому впливі на погляди адресата;

– інформативна функція, що відповідає за передачу знань про явища і події політичного життя;

– експресивна функція, що сприяє впливу на емоційно-почуттєву сферу адресата;

– комунікативна функція, що підтримує комунікативні зв'язки між адресантом та адресатом і покращує взаєморозуміння між ними [22, с. 95].

Загалом, проаналізувавши праці українських та зарубіжних науковців щодо особливостей функціонування евфемізмів, нам вдалося вирізнити у межах проведеного нами дослідження такі функції евфемізмів: вуалітивна, маніпулятивна, кооперативна, елевативна, пом'якшувальна, дистортивна,

провокаційна, табування. Крім того, розглянувши різні підходи до розуміння сутності сучасного політичного дискурсу, ми визначили, що політичний дискурс – це вид дискурсу, що був створений і використовується політиками у різних формах політичної діяльності (промовах, дискусіях та розмовах з електоратом) і спрямований на досягнення головної мети політичної діяльності – маніпуляції масовою свідомістю і впливу на інтерпретацію політичних подій виборцями.

Слід зазначити, що політики не просто впливають на думки своїх слухачів, доводять їм правильність свого політичного курсу, а й можуть використовувати наведені особливості політичного дискурсу для досягнення своїх політичних цілей таким чином, що призведе до руйнівних для суспільної свідомості наслідків. Зокрема, користуючись засобами пропаганди політики можуть насаджувати шкідливі ідеології та навіть повністю підробляти реальність у якій живе соціум. Саме тому вивчення особливостей політичного дискурсу є настільки важливим і викликає інтерес у зарубіжному і вітчизняному науковому співтоваристві.

Висновки до розділу 1

Евфемізми є визначними елементами сучасного політичного дискурсу, адже сприяють досягненню комунікативної мети політичних діячів шляхом виступів чи висловлювань. Слід зазначити, що сьогодні політичний дискурс розвивається досить стрімко через постійні зміни, які характерні для сучасних політичних процесів. З огляду на вищенаведене, дослідження сутності поняття «евфемізм», його функціональних особливостей і способів вираження у мовленні є надзвичайно важливим.

Дослідивши різні підходи до визначення поняття евфемізм, ми дійшли висновку, що необхідно аналізувати цю мовну одиницю саме з урахуванням її прагмалінгвістичних особливостей. Сучасна прагмалінгвістика досліджує не просто мовні засоби, а зважає на особистість мовця і його взаємодію з певними мовними засобами у конкретній комунікативній ситуації. Водночас

прагмалінгвістичний підхід до розуміння сутності поняття евфемізм концентрується на прагматичних намірах мовця: встановити контакт з аудиторією, переконати у правильності власних поглядів, вплинути на світогляд, думки та погляди слухачів або підштовхнути їх до конкретного рішення чи дії.

Загалом, аналіз та узагальнення особливостей розуміння сутності поняття «евфемізм» у різноманітних наукових підходах дозволяє нам у дослідженні запропонувати таке визначення: евфемізм – це нейтральне слово або вираз, що вживається мовцем з метою заміни чи пом'якшення номінацій, які є різкими, неприйнятними чи забороненими, і виконує прагматичні цілі спілкування, а саме допомагає мовцю сформулювати довірчі відносини та комунікативну співпрацю з аудиторією та ефективно впливати на неї.

Спираючись на погляди українських та зарубіжних науковців, ми виокремили у межах нашого дослідження такі функції евфемізмів: вуалітивна, маніпулятивна, кооперативна, елевативна, пом'якшувальна, дистортивна, провокаційна, табування. Поряд з тим, серед основних функцій евфемізмів, які активно застосовуються саме у політичному дискурсі можна виділити кооперативну, вуалітивну та маніпулятивну. Проте головною функцією безперечно є маніпулятивна, оскільки ця функція евфемізмів дозволяє політику досягати мети його діяльності, а саме управління думками електорату та розширення владних повноважень.

У процесі спілкування спосіб вираження евфемізму в багатьох випадках обумовлений його функцією та комунікативною метою мовця. Проаналізувавши класифікації різних науковців, у ході дослідження нам вдалося вирізнити такі основні способи творення евфемізмів: генералізація, евфемістичний або описовий перефраз, метафоризація, метонімізація, фразеологізація, аббревіація, елевація, вживання іншомовних запозичень.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НА ПРИКЛАДІ ПРОМОВ БРИТАНСЬКИХ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРІВ

2.1. Аналіз виступів британських прем'єр-міністрів у контексті використання евфемізмів у соціально-економічній сфері

Загальновідомо, що для британського політичного дискурсу є характерним дуже високий рівень політичної коректності. Більшість британських політиків прагнуть установити контакт з усіма суспільними групами та сформувати довірливі відносини зі своїми майбутніми виборцями. Саме для досягнення головної політичної мети – здійснення впливу на свідомість, думки та рішення адресатів – сучасні британські політики намагаються вживати у промовах евфемістичні слова та вирази. З огляду на вищенаведене, нами було обрано британський політичний дискурс, як сферу дослідження реалізації потенціалу евфемізмів.

Зокрема, найбільшою сферою застосування евфемізмів політиками завжди була соціальна, адже політична діяльність ґрунтується на спілкуванні та кооперації політичного діяча з членами певного суспільства. Слід зазначити, що така співпраця виникає не одразу і є результатом важкої праці політика над своїм суспільним авторитетом і стилем спілкування.

Евфемізація є надійним інструментом сучасного політика для досягнення позитивних результатів у комунікації з потенційними виборцями чи постійним електоратом. Окрім установлення відносин співпраці та здійснення впливу на аудиторію, евфемізми допомагають політичному діячеві уникнути грубих та образливих для адресата лексичних одиниць.

Доречним є вживання евфемізмів у контексті спілкування політика з представниками особливо вразливих суспільних груп, до яких входять, наприклад:

- особи з обмеженими фізичними можливостями;
- особи похилого віку;

- особи, що перебувають у скрутній фінансовій ситуації;
- особи, що мають непопулярну у суспільстві професію чи роботу;
- особи, що належать до певних національних чи расових груп;
- особи з проблемами ментального здоров'я;
- особи, що є громадянами іншої країни.

Варто зазначити, що однією з найбільш вразливих груп є мігранти, оскільки їх права, які часто дуже обмежені законами інших держав, постійно порушуються. Проте досвідчений політик не може недооцінювати цю суспільну групу, адже її вплив на соціально-економічну сферу функціонування держави є очевидним. Водночас така категорія, як трудові мігранти доволі часто складають рушійну силу економіки. Сучасні британські політики з повагою ставляться до цієї важливої частини соціуму.

Зокрема, у промові щодо майбутнього розвитку країн Європи 75-й прем'єр-міністр Великої Британії Д. Кемерон зазначає: «And today, we continue to play our full role in European security and in global security... Saving lives and busting the people smuggling rings in the Central Mediterranean» [64]. Прем'єр-міністр акцентує увагу на проблемі торгівлі людьми та висуває пропозицію: «to reduce the very high flow of people coming to Britain from all across Europe» [64]. Таким чином, замість некоректного поняття «migrants» (мігранти) політик застосовує евфемізм «people» (люди), утворений способом генералізації.

Евфемізм «people» (люди) має нейтральне значення, а, отже, вживаючи цей евфемізм, політик реалізує *прийом перенесення* [64]. Крім того, вищенаведений евфемізм не лише реалізує *функцію кооперації*, демонструючи ввічливе ставлення Д. Кемерона і його готовність стати на захист окремої соціальної групи, а й *маніпулятивна*, адже політик переконує адресатів промови, що мігранти є частиною суспільства і такими ж людьми, як британські громадяни, а, отже, потребують захисту.

Ще однією вразливою групою є люди, що представляють расові та етнічні меншини британського суспільства. Прем'єр-міністр досить чітко розуміє важливість підтримки цієї соціальної групи для власного політичного рейтингу,

тому намагається встановити комунікативну співпрацю і заручитися їх голосами. У виступі «Black History Month 2014» Д. Камерон уживає такі евфемізми: «African-Caribbean» (афро-карибський), «black» (чорний), «minority ethnic» (етнічна меншість) [48].

Таким чином, прем'єр-міністр використовує *прийом позитивних узагальнень* і демонструє повагу до походження тих, хто належить до цих груп і використовує *кооперативну функцію* евфемізмів. Способом вираження евфемізмів «African-Caribbean» (афро-карибський) та «black» (чорний) безумовно є *перифраз*, водночас евфемізм «minority ethnic» (етнічна меншість) утворено за допомогою *генералізації*.

Також у своїй промові про міграцію Д. Камерон декілька разів вживає евфемізми «skilled job» (кваліфікована робота) та «skilled workers» (кваліфіковані робітники), створені *способом генералізації*, на позначення широкої категорії робітничих професій з конкретною спеціалізацією та кваліфікованих працівників [53]. Вживаючи такі евфемізми, прем'єр-міністр підкреслює досвідченість і кваліфікованість цієї категорії працівників і відкидає суспільні погляди щодо непопулярності такої категорії професій, що імпонує особам зайнятим кваліфікованою робітничою діяльністю.

Поряд з тим, у промові прем'єр-міністра Д. Камерона зустрічається евфемізм «careworkers» (працівники по догляду за людьми), який замінює «nurse» (медсестра) [53]. Позитивна конотація вищезазначеного евфемізму дозволяє політику звернути увагу адресата на таку сторону безсумнівно складної праці молодшого медичного персоналу, як піклування про тих, кому потрібна професійна допомога і сформувані в аудиторії впевненість у важливій ролі представників цієї професії у економічному житті країни. Слід вказати, що евфемізм «careworkers» (працівники по догляду за людьми) утворений *способом описового перифразу*. Безперечно усі вищезазначені евфемізми пов'язані з непопулярною та тяжкою професійною діяльністю виконують *функцію кооперації* і сприяють комунікативній співпраці політика із конкретними

суспільними групами. До того ж за допомогою цих евфемізмів прем'єр-міністр застосовує до адресата *прийом позитивних узагальнень*.

Прем'єр-міністр Д. Камерон, як досвідчений політик, з повагою ставиться в тому числі і до виборців похилого віку. Так, замість неввічливого слова «old», яке може викликати образу та негативні емоції у представників старшого покоління прем'єр-міністр вживає такі евфемізми, як «older people» (старші люди) та «pensioners» (пенсіонери) [62]. Вищенаведені евфемізми утворені шляхом *перифразу* і виконують *функцію кооперації*, оскільки сприяють підвищенню популярності прем'єр-міністра серед осіб, що відносяться до цієї вікової групи. Тож, Д. Камерон застосовує *прийом маскування*, щоб приховати пряму назву віку і не зачіпити почуття потенційних виборців.

Крім того, прем'єр-міністр дуже обережно ставиться до номінацій людей у скрутному економічному стані. Так, Д. Камерон вживає евфемізми «those at the bottom of the income scale» (ті, хто знаходиться у нижній частині шкали доходів), «most vulnerable citizens» (найбільш незахищені громадяни), що створені завдяки *описовому перифразу*, замість «poor people» (бідні люди) [54]. Таким чином, прем'єр-міністр ілюструє гідне ставлення до цієї вразливої соціальної групи і застосовує *кооперативну і елевативну функції* евфемізмів поряд із *прийомом переносу значень*, оскільки політик не вказує прямо на бідність, а відмічає економічну незахищеність цих людей.

Елізабет Трасс, консерваторка та 78-й прем'єр-міністерка Великої Британії, також як і інші британські політики переймається проблемами міграції та досить часто вживає евфемізми для позначення явищ, що з нею пов'язані. Так, Е. Трасс у своєму виступі «Time to find common cause with our European friends» окреслює три пріоритетні напрямки роботи британського уряду, що потребують прискіпливої уваги і з боку її стратегічних партнерів у Європі, а саме безпека, енергетика та міграція [61].

Згадуючи міграційні потоки, що утворилися внаслідок російської агресії проти України, прем'єр-міністерка замість різкого слова «migrants» (мігранти) вживає вирази «Ukrainian refugees» та «desperate people», а на позначення слова

«migration» (міграція) евфемістичний вираз «trans-national tragedy» [61]. Указані евфемізми утворені способом *описового і евфемістичного перифразу*. Варто зазначити, що у використанні Т. Мей такої евфемістичної лексики прослідковується прагнення до встановлення комунікативного зв'язку з українцями у Британії та позначення українців саме як вимушених біженців, а отже подані евфемізми виконують *кооперативну та елевативну функції*. З огляду на це, можна стверджувати, що прем'єр-міністеркою було вжито *прийом позитивних узагальнень*.

Водночас 77-й прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон також використовує евфемізми для позначення явищ, що пов'язані з масовою міграцією. У промові про боротьбу з нелегальною міграцією Б. Джонсон досить часто обирає різні субститути до поняття «мігранти», яке у межах міграційної кризи має негативне значення і бути трактовано аудиторією політика, як дискримінація та нетерпимість до людей, що вимушені полишати власні країни заради гарантування безпеки та достатку своїм сім'ям.

Прем'єр-міністр вживає такі евфемістичні вирази, як «those in need» (нужденні), «men, women and children seeking refuge» (чоловіки, жінки та діти, які шукають притулку), «all those who come here» (всі ті, хто сюди прибуває), «those who are seeking to come here legally» (ті, хто прагне потрапити сюди легально), «those directly fleeing the worst of humanity» (ті, хто безпосередньо біжить від найгіршого прояву людства) замість «migrants» [63]. Усі вищезазначені вирази утворені *способом описового перифразу* та завдяки вживання політиком *прийому переносу значення*. До того ж така субституція втілює передусім *кооперативну функцію* евфемізмів.

Крім того, Б. Джонсон застосовує прийом евфемізації для номінації осіб, що страждають від економічної нестабільності та фінансових труднощів. Так, Б. Джонсон заявляє: «I accept that these people – whether 600 or one thousand – are in search of a better life; the opportunities that the United Kingdom provides and the hope of a fresh start» [63]. Таким чином, для заміни некоректного слова «the poor» (бідні люди) політик використовує евфемістичний вираз «people in search of a

better life», що створений за допомогою *описового перифраза* і *прийому переносу значення*. Евфемістичний вираз дозволяє прем'єр-міністру виявити щире хвилювання за долю людей, які опинилися у скрутному становище, продемонструвати співчуття та повагу до них і викликати довіру в адресатів висловлювання, а, отже, виконує *кооперативну функцію*.

Водночас інший евфемізм «the vulnerable» (вразливі), сформований шляхом *евфемістичного перифраза*, є більш вживаним субститутом слова «the poor» (бідні) у промовах прем'єр-міністра [63]. З огляду на частоту використання цього евфемізму, можна зробити висновок, що політик прагне пом'якшити реальний зміст повідомлення для слухачів та підвищити соціальний статус людей, що шукають притулку у Британії. Тобто, евфемізми, що застосовує Б. Джонсон для заміни явищ пов'язаних з бідністю, здійснюють *елевативну і кооперативну функції* за допомогою *прийому перенесення значення*.

Поряд з тим, для британського політика характерним є використання евфемізмів для позначення представників різних рас та національностей. Наприклад, Б. Джонсон віддає перевагу більш політкоректному слову «Jewish» замість «Jews» та «the South Asians» замість застарілого поняття «Orientals», яке вважається образливим представниками цієї етнічної групи [63]. Вищенаведені евфемізми є *перифразами*, частиною *прийому перенесення* і виконують, насамперед, *вуалітивну та кооперативну функцію*, поважаючи почуття гідності представників цих груп та запобігаючи виникненню комунікативного конфлікту з ними.

Схожі функції виконують евфемістичні вирази, які Б. Джонсон застосовує для номінації осіб з обмеженими фізичними можливостями. Зокрема, у листі до Кабінету міністрів прем'єр-міністр щодо покращення життя таких осіб, політик замінює не коректний термін «invalidity» (інвалідність) на «disability» (обмежена дієздатність), принизливі номінації «invalid, handicapped» (інвалід) чи cripple (каліка) на «disabled people» (особа з обмеженою дієздатністю), що відводить увагу від проблем з фізичним здоров'ям і зберігають почуття осіб, що належать

до цієї групи [49]. Вищезазначені евфемізми створенні шляхом *перифразу* у ході застосування політиком *прийому перенесення значень*.

Також, альтернативний варіант евфемізації, поряд з Б. Джонсоном, використав міністр охорони навколишнього середовища Великобританії Джордж Юстис у своєму коментарі щодо неприємної ситуації з ізраїльським міністром, яка не змогла потрапити на Конференцію ООН щодо зміни клімату в своєму колісному кріслі. Так, Дж. Юстис заявив: «What would normally happen in this situation is that Israel would have communicated that they had that particular need for their minister» [52].

У цьому висловлюванні «disability» (обмежена дієздатність) передається евфемізмом «particular need» (особлива потреба). Загалом, політику вдається зберегти ввічливий тон висловлювання, указуючи на потребу, а не акцентуючи на обмеженнях у пересуванні, від яких страждають такі особи. Водночас, прем'єр-міністр Б. Джонсон охарактеризував ситуацію, як «learning opportunity for all of us in the importance of accessibility for all» [52]. Евфемізм «accessibility for all» (доступність для всіх) є субституттом для виразу «accessibility for disabled people», створений шляхом *генералізації* і втілює *кооперативну функцію* [52]. Вживаючи вищенаведені евфемізми, Б. Джонсон послуговується *прийомом позитивних узагальнень*.

Також, у виступі на Генеральній Асамблеї ООН у 2021 році, Б. Джонсон зазначив, що «today's workforce, and the next generation of green collar workers, will have the extra satisfaction of knowing that they're not only doing something useful and well remunerated, providing green energy, but also helping to save the planet of the same time» [73]. Так, завдяки вживанню евфемістичного виразу «green collar workers» (працівники, зайняті у природоохоронній галузі економіки) політик уникає дискримінації робітничого класу, як такого, що зайнятий у недостатньо оплачуваній і не дуже популярній у суспільстві професійній діяльності.

Крім того, застосовуючи саме вираз «green collar workers», утворений за допомогою *фразеологізації*, Б. Джонсон підвищуючи престижність усіх робітничих професій, що входять у природоохоронну галузь. Отже, цей евфемізм

виконує *елевативну і кооперуючу функції*, оскільки британський політик прагне до налагодження мовленнєвого співробітництва та уникнення дискримінації представників робочого класу з метою розширення свого електорату. Тож, політик використовує *прийом позитивних узагальнень*.

Тереза Мей, колишня 76-й прем'єр-міністрка Великої Британії, у своїх промовах в основному переймається проблемами етнічної і расової дискримінації та порушення прав осіб з ментальними проблемами, фінансовими труднощами та обмеженими фізичними можливостями. Зокрема, у виступі на річному засіданні Комісії з благодійності, Т. Мей вжила *прийом позитивних узагальнень*, коли застосувала такі нейтральні евфемістичні вирази, сформовані шляхом *описового перифразу*, як «suffer from mental health problems» (страждає на проблеми з психічним здоров'ям), «a diagnosable condition» (діагностований стан), «behavioural disorders» (поведінкові розлади) замість «mad», «insane», «lunatic» (божевільний) [70]. Таким чином, прем'єр-міністерці вдалося не образити людей з ментальними проблемами, а встановити комунікативний зв'язок з ними і застосувати *функцію кооперації*.

Схожу мету прем'єр-міністерка переслідує, коли описує події між забезпеченим класом і людьми з нестачею фінансів. Так, на позначення вищезазначених категорій людей, а саме «the wealth» (багаті) та «the poor» (бідні), Т. Мей використовує евфемізми «the wealth of London» (багатії Лондона), «the rich» (багаті), «the successful and the powerful» (успішні та могутні), «privileged few» (нечисленні привілейовані) у значенні «the wealth» (багаті) та евфемізми «the rest of the country» (решта країни), «those on modest to low incomes» (ті, хто має скромні або низькі доходи), «those who are not prospering» (ті, хто не процвітає) у значенні «the poor» (бідні) [70].

Таким чином, прем'єр-міністерці вдається зберегти комунікативне співробітництво з представниками обох груп, не принизивши людей з низьким заробітком. Також, Т. Мей з повагою відгукується до представників старших поколінь вживаючи евфемізм «older generation» (старше покоління) замість образливого «old people» (старі люди) [70]. Отже, усі вищезгадані евфемізми

виконують *кооперативну функцію*, утворені *способом описового перифразу* і допомагає політику здійснити *прийом перенесення значень*.

Прем'єр-міністрка Т. Мей, як і інші британські політики активно користується евфемізмами для найменування людей різних рас та етносів. У своїй промові до 30-річчя місяця африканської історії Т. Мей вживає такі евфемізми, як «African people», «African-Caribbean people», «black people», що утворені шляхом *перифразу* та «BAME», «black, Asian and minority ethnic individuals», що створені за допомогою *генералізації* [45]. Ці евфемізм вважаються ввічливим та коректним і виконують *кооперативну функцію* у процесі спілкування. Таким чином, прем'єр-міністрка, користуючись *прийомами перенесення значень та позитивних узагальнень*, створює позитивний імідж в очах виборців, що належать до меншин, та підтримує свій політичний авторитет, підкреслюючи застосуванням цих евфемізмів їх культурну та історичну ідентичність.

Проаналізувавши промови видатних британських політиків, ми дійшли висновку, що політичні діячі спрямовують свою публічну підтримку соціальним групам, що найчастіше зазнають дискримінації та порушення їх загальнолюдських прав. Зокрема, сучасних британських політиків особливо цікавлять проблеми таких груп, як особи з обмеженими фізичними можливостями чи проблемами ментального здоров'я, особи похилого віку, особи, що мають невисокий заробіток, представники робочих професій та тих національних чи расових груп до яких ставляться упереджено.

Водночас процес творення евфемізмів у промовах сучасних британських політиків щодо соціальних проблем відбувається завдяки таким прийомам, як евфемістичний або описовий перифраз, метафоризація та генералізація. Крім того, при номінації найчастіше реалізується кооперативна та елевативна функції евфемізмів, що сприяють встановленню комунікації та дозволяють політикам заручитися політичною підтримкою цілої суспільної групи.

Серед популярних у британських політичних діячів прийомів впливу можна виділити прийом перенесення та прийом позитивних узагальнень.

Активізація уваги до таких соціальних груп у більшості пов'язана з передвиборною кампанією чи падінням політичного рейтингу, внаслідок критичних оцінок діяльності політика саме представниками зазначених груп.

2.2. Аналіз виступів британських прем'єр-міністрів у контексті використання евфемізмів у військово-політичній сфері

Евфемізми значною мірою завдячують своєму розвитку саме сфері політичної діяльності. Загальновідомо, що політики вживають евфемістичну лексику не лише у межах політичної боротьби за владу та прихильність електорату в певній державі, а й у конфліктних ситуаціях, які належать до зовнішньополітичної компетенції.

У внутрішньополітичній сфері евфемізми застосовуються передусім у процесі протиборства між політиками, що є прихильниками різних ідеологій або мають протилежні погляди на стиль та стратегії управління державою. Зокрема, боротьба за увагу виборців між представниками владної більшості та опозицією, як правило загострюється у передвиборний період і стає поштовхом для формування нових евфемістичних мовних одиниць.

З огляду на швидкість процесів сучасної міжнародної політики, необхідно визнати, що цей політичний вимір здатен повніше розкрити потенціал явища евфемії. Слід зазначити, що основним і найбільш неприйнятним методом сучасної зовнішньополітичної боротьби, на превеликий жаль, все ще залишається військова агресія. Серед причин вживання евфемістичної лексики у полі зовнішньополітичної конкуренції (наприклад, у висловлюваннях політиків про характер воєнного конфлікту, причини виникнення та передбачувані наслідки) насамперед варто виокремити прагнення до мирного врегулювання.

Подібне прагнення характерне для певної частини сучасних політичних систем, зокрема для розвинених країн з демократичним устроєм, де політики прагнуть зберегти стабільність внутрішніх соціальних, культурних, політичних та економічних процесів. Варто визнати, що досить часто політики вдаються до

вживання евфемізмів з метою уникнення нового конфлікту чи ескалації тому, що вже розв'язано. Проте не рідко, як, наприклад, у ситуації отримання економічної вигоди від конфлікту чи наявності політичного інтересу від його затягування та активізації, мирне врегулювання відходить на другий план або взагалі перестає бути політичною метою.

Так, правляча верхівка може застосовувати евфемістичну лексику для маніпулювання свідомістю громадян, переконання у необхідності продовження бойових дій, приховування реального стану справ та наслідків воєнних дій. Зокрема, політикам властиво вуалювати і приховувати реальну інформацію щодо втрат серед військових та цивільних, а також наявність воєнних злочинів вчинених стороною конфлікту, до якої вони належать.

Серед різноманіття світових політичних дискурсів особливо цікавим є сучасний британський, якому притаманна велика кількість внутрішньо- і зовнішньополітичних цілей і, як наслідок, активне вживання евфемізмів задля їх досягнення. Сьогодні Велика Британія є однією з найбільш розвинутих країн світу і сильним гравцем на політичній арені. Вплив британських політиків на основні тенденції світової політики, в тому числі і на вирішення воєнних конфліктів є безперечним.

Як і більшість світових лідерів британські політики у воєнних конфліктах дотримуються позиції, що відповідає інтересам їх країни. Водночас Британія наділена достатнім авторитетом у світі, щоб задавати політичний курс та знаходити союзників у воєнному конфлікті. Не дивлячись на те, що Велика Британія є сучасною демократією, держава проявляє політичне лідерство і ініціативу у разі загрози для міжнародної безпеки.

Загалом, протягом останніх десятиліть держава брала участь у низці світових конфліктів та вводила свій воєнний контингент у такі країни, як Ірак, Афганістан та Ліван, проголошуючи при цьому миротворчі наміри або закликаючи до боротьби з тероризмом. Тож, цілком доречним є розгляд вживання евфемізмів у військово-політичній сфері саме на матеріалі виступів британських політиків.

Зокрема, цікаво прослідкувати особливості функціонування евфемізмів у висловлюваннях щодо війни в Іраку трьох британських прем'єр-міністрів Тоні Блера, Гордона Брауна і Девіда Кемерона. Зокрема, Тоні Блер, 73-й прем'єр-міністр Великої Британії і представник Лейбористської партії, на початку конфлікту віддав прихильність зовнішньополітичним тенденціям, що були запроваджені Сполученими Штатами Америки.

Так, Т. Блер погодився з рішенням політичного керівництва США щодо ганебного вторгнення до Іраку у 2003 році під досить сумнівним приводом. Причиною військового конфлікту стали звинувачення режиму іракського диктатора Саддама Хусейна у порушенні міжнародної безпеки та відомості про розробку в Іраку зброї масового ураження.

Наслідуючи політику США, британський прем'єр-міністр дозволив втягнути країну у доволі сумнівну військову авантюру, адже об'єднаним силам не вдалося заручитися підтримкою ООН та отримати дозвіл на інтервенцію. Важливо зазначити, що таке рішення призвело до зниження рейтингу політика, оскільки агресивна війна розв'язана на чужій території не викликала підтримки у виборців, що переважно мали ліберальні погляди.

Розуміння нелегітимності подібної воєнної кампанії, яка до того ж призвела до затяжного періоду окупації Іраку, та перспектива осуду з боку електорату або навіть міжнародної спільноти змусили Т. Блера вдатися до застосування евфемізмів у власних політичних промовах. Зокрема, у зверненні до народу Іраку прем'єр-міністр Т. Блер зазначає: «Our aim is to help alleviate immediate humanitarian suffering, and to move as soon as possible to an interim authority run by Iraqis» [67].

Зважаючи на негативну реакцію іракської та британської аудиторії, Т. Блер не вказує політичною метою агресивне вторгнення в Ірак для повалення режиму Садама Хусейна і фактичного знищення іракського диктатора та його послідовників. Прем'єр-міністр уживає евфемістичні вирази «to help alleviate immediate humanitarian suffering» (допомогти полегшити безпосередні

гуманітарні страждання) та «to move to an interim authority» (перейти до тимчасової влади) на позначення ліквідації режиму Садама Хусейна [67].

Серед випадків використання явища евфемії для заміни таких недопустимих у межах міжнародного права понять як «вторгнення» і «окупація», слід виокремити вирази вжиті Т. Блером у виступі перед Конгресом США. Зокрема, у вислові: «We're not fighting for Christianity, but against religious fanaticism of all kinds» [72]. Т. Блер замінює різке слово «invasion» (вторгнення) евфемістичним виразом «fighting against religious fanaticism» (боротьба проти релігійного фанатизму). Водночас прем'єр-міністр використовує інші подібні вирази, наприклад, «liberation» – звільнення, «fight for liberty» – боротьба за свободу, «to bring peace» – принести мир, «granting them hope» – дарувати їм надію, «to defeat this evil» – перемогти це зло [72].

Крім того, за допомогою вищезазначених евфемізмів Т. Блер приховує справжню ціль Великої Британії та країн-союзників у іракській війні та можливі супутні втрати за благородною метою звільнення іракського народу від диктатора та боротьбою проти тероризму, застосовуючи *прийом маніпуляції*. Тож, усі евфемістичні вирази, що були вжиті Т. Блером у якості субститута для найменувань таких жахливих і морально неприйнятних явищ, як «вторгнення» і «окупація», були утворені шляхом *описового перифразу* і виконують насамперед *вуалітивну, елевативну та дистортивну функції* евфемізмів.

Ще одним явищем, прямої номінації якого Т. Блер, як і більшість сучасних політиків намагається уникати є війна. Зокрема, причиною такої комунікативної поведінки є те, що будь-які воєнні дії, особливо на чужій території, є крайнім проявом агресії у зовнішній політиці та викликають відразу у громадян демократичних суспільств. Поряд з тим, вживання слова «war» (війна) у виступі автоматично спричиняє невдоволення у адресатів, адже викликає в аудиторії неприємні асоціації. Головною метою вживання евфемізмів у такій ситуації є спроба попередити перенесення цих негативних емоцій на сприйняття особистості політика і політичного курсу, який він проголошує.

Так, Т. Блер послуговується *прийомами перенесення значень та маніпуляції* і замінює слово «war» (війна) на більш нейтральні вирази, способом творення яких є *описовий перифраз*: «military action» – військові дії, «the threat of force» – загроза застосування сили, «confrontation» – протистояння [71], «a job» – робота, «a conflict» – конфлікт [72]. У випадку такої заміни політик використовує *вуалітивну і маніпулятивну функцію* евфемізмів, адже намагається вивести події за межі поняття «війна», применшити характер і наслідки бойових дій, вплинути не лише на міжнародне сприйняття війни в Іраку, а й підмінити поняття у свідомості власних громадян на його нейтральні та менш загрозливі субститути.

Саме військовий контингент Великої Британії та США становив більшість від загальної кількості військових сил, що дозволило їм очолити союз країн, які вторглися до Іраку. У своїх промовах прем'єр-міністр Т. Блер підкреслює шанобливе ставлення до британських військових, адже політик намагається переконати аудиторію у їх виключних моральних якостях і жертвності заради вищої цілі – безпеки Великої Британії. Переслідуючи зазначену мету, Т. Блер послуговується *елевативною функцією* евфемізмів замінюючи слово «soldiers» на евфемістичні вирази «the real heroes», «those brave service men and women» [72], «friends and liberators of the Iraqi people» [67]. Вищезазначені евфемістичні вирази утворені шляхом *описового перифразу* і вживаються політиком у межах *прийому позитивних узагальнень*.

Особливо багатою на вживання евфемістичних мовних одиниць є промова прем'єр-міністра Т. Блера на початку дебатів щодо іракської кризи у Палаті громад Великої Британії. Зокрема, у промові зустрічаються приклади евфемізмів, що виконують *функцію приховування та маскуваня* жахливих реалій війни та *пом'якшення* впливу шокуючих подій на звичайних громадян. Так, Т. Блер заявляє: «The US and the UK then, in December 1998, undertook Desert Fox, a targeted bombing campaign to degrade as much of the Iraqi WMD facilities as we could» [71].

Аналізуючи вислів прем'єр-міністра, слід акцентувати на виразі «a targeted bombing campaign» (цілеспрямована операція з бомбардування) замість

жорсткого та безжального «bombardment» (бомбардування). Вживання такого евфемістичного виразу зводиться до мети політика переконати аудиторію у тому, що бомбардуванню піддаватимуться лише стратегічно важливі цілі, наприклад, військові бази, склади зі зброєю та місця розташування військ противника.

У такому випадку політик користується *прийомом маскуванню*, оскільки Т. Блер створює ілюзію контролю за застосуванням зброї в адресатів свого висловлювання та переконує, що саме такий стиль проведення військової операції є ефективним і не призведе до втрат серед цивільного населення або мінімізує їх. Таким чином, евфемічний вираз «a targeted bombing campaign», що був утворений способом *описового перифразу*, виконує *маніпулятивну та вуалітивну функції* мовця.

Також у вищезазначеній промові Т. Блер застосовує такий характерний для його військово-політичних висловлювань спосіб вираження евфемізмів, як *аббревіація*. Зокрема, у вищенаведеному прикладі прем'єр-міністр Т. Блер вживає аббревіатуру «WMD» у значенні «weapons of mass destruction» (зброя масового знищення) [71]. Такий спосіб творення евфемізмів обумовлюється прагненням політика передати адресату інформацію про найбільш небезпечні види зброї. Зокрема, такі, що призначені для одночасного та летального ураження великої кількості людей на певній території.

Крім того, використовуючи спосіб творення евфемізмів шляхом *аббревіації* Т. Блер уникає номінації інших видів летального озброєння. Так, прем'єр-міністр застосовує евфемізм «CW» замість «chemical weapons» (хімічна зброя), «BW» замість «biological weapons» (біологічна зброя), «VX» замість «venomous agent X» (отруйний агент X) [71].

Головною комунікативною метою Т. Блера, який використовує *прийом маскуванню* у таких випадках, є запобігти появі панічних настроїв, розпачу та обурення у британських громадян. Тобто вищезазначені евфемізми вживаються саме у вигляді аббревіатури, щоб не привертати зайву увагу адресата до їх негативної конотації. Водночас це сприяє демонстрації впевненості політика, що

підносить аудиторії загрозу для світової безпеки, а саме факт наявності в Іраку різних видів зброї масового знищення, як несуттєву проблеми. Тож, евфемізми у такому випадку реалізують *вуалітивну функцію*.

Проте, не меншою є необхідність у евфемізації лексики, що пов'язана з такими чутливими і морально неприйнятними для громадської думки ситуаціями, як смерть, ліквідація опонента, тобто навмисне вбивство. Т. Блер, розуміючи настрої суспільства, використовує *прийом перенесення значення* вживає пом'якшені субститути, що здатні повністю замаскувати реальний зміст висловлення, наприклад «the removal of the Taliban» (усунення Талібану) або «regime change» (зміна режиму) [71]. Таким чином, політику вдалося втілити *вуалітивну і пом'якшуючу функції* евфемізмів. Способом творення таких евфемізмів є *описовий перефраз*.

Багато в чому політика Т. Блера щодо трактування військових подій в Іраку була підтримана його наступниками Гордоном Брауном та Девідом Кемероном. Зокрема, у промові про тероризм Г. Браун, 74-й прем'єр-міністр Великобританії і представник Лейбористської партії, заявляє: «Our aim must be to tackle head-on those who seek to drive a divide between the great religions of the world» [56]. Так, замість грубих та неприпустимих слів «to destroy», «to kill» чи «to eliminate» вживається більш нейтральний евфемістичний вираз «to tackle head-on» (рішуче боротися). Поряд з тим, політику вдається надійно замаскувати неприємні реалії.

Водночас, замість слова «war», що викликає у адресатів асоціації зі смертями і стражданнями невинних людей, прем'єр-міністр у позитивному тоні вживає евфемістичні вирази «fighting against terrorism» (боротьба з тероризмом) та «fighting for peace and prosperity» (боротьба за мир і процвітання) [56]. Така подача доволі негативного явища впливає розуміння характеру воєнного конфлікту, виправдовує розв'язання війни у свідомості адресата та обумовлює її початок прагненням гуманними цілями. Тож, можна стверджувати, що вищенаведені евфемізми утворенні способом *описового і евфемістичного перефрази* і реалізують *вуалітивну, маніпулятивну та елевативну функції*.

Прем'єр-міністром були використані *прийоми перенесення значення і маскування*.

Представник Консервативної партії та 75-й прем'єр-міністр Великої Британії Д. Кемерон, за час перебування на посаді запам'ятався яскравими політичними заявами щодо воєнних дій в Іраку та терористичної держави ІГІЛ. У промові про реформування ЄС прем'єр-міністр застосовує евфемістичний вираз «the threats to our security» по відношенню до трьох дестабілізуючих факторів – російська агресія на сході України, зміцнення ІГІЛ та міграційна криза через війну у Сирії [64].

Також, у заяві про діяльність воєнного контингенту НАТО у Центральній та Східній Європі, Д. Кемероном було використано евфемізм «operations» (операції) на позначення поняття «military presence» (військова присутність) [64]. З огляду на цілі, які переслідує політик, вжиті ним евфемізми здійснюють в першу чергу *вуалітивну функцію*. Вищенаведений евфемізм був утворений способом *перифразу* і допомагає політику здійснювати *прийом* впливу на аудиторію під назвою *перенесення значення*.

Виступаючи на тему загрози, яку представляє собою ІГІЛ, прем'єр-міністр вживає у якості субститута слова «war» (війна) такі евфемістичні вирази: «our approach to the threat» (наш підхід до загрози), «security response» (реакція з огляду на безпеку), «military action» (військові дії), «a struggle for decency, tolerance and moderation» (боротьба за порядність, толерантність і поміркованість), «a battle against a poisonous ideology» (боротьба з отруйною ідеологією), «our involvement in long and difficult conflicts» (наша участь у тривалих і складних конфліктах) [60].

Такий підхід політика до війни в Іраку, спонукає адресата до розуміння військової операції, як невідворотної боротьби Британії, як демократичної країни, за збереження прав людини і захист від міжнародного тероризму. Водночас вищезазначені евфемістичні вирази приховують жахливу природу іранського конфлікту, підміняючи його більш прийнятними поняттями.

Слід вказати, що Д. Камерон у виступі навмисне намагається якнайменше вживати аббревіатуру «ISIS», постійно підбираючи такі евфемістичні субститути, як: «poisonous extremism» – (отруйний екстремізм), «the terrorist threat» – (терористична загроза), «extremists who want to abuse Islam» – (екстремісти, які хочуть зловживати ісламом), «an extremist caliphate» – (екстремістський халіфат), «shared threat» – (спільна загроза), «brave armed services» – (відважна армія), «a poisonous and extremist ideology» – (отруйна та екстремістська ідеологія), «a terrorist state» – (терористична держава) [60].

Прем'єр-міністр уникає прямої номінації, адже ІГЛ є незаконним терористичним утворенням і намір політика полягає в тому, щоб не сприяти її визнанню чи популяризації у сфері міжнародної політики. До того ж Д. Камерон вживає евфемізми з метою сформуванню в аудиторії єдиний правильний погляд на ІГЛ, як на групу терористів, що спотворюють релігію перетворюючи її на власну екстремістську ідеологію. У вищезазначених випадках використання евфемізмів застосовується *прийом маскування*. Тож, евфемістичні вирази політика, створенні за допомогою *описового перифраза*, втілюють *вуалітивну та маніпулюючу функції*.

Досліджуючи використання евфемістичної лексики у британському політичному дискурсі, слід звернути увагу на Бориса Джонсона, видатного британського політика та 77-го Прем'єр-міністра Великої Британії. У промові про Афганістан і участь британських військових у афганському конфлікті, Б. Джонсон, як і його попередники, активно вживає евфемістичну лексику для позначення неприйнятних явищ, що супроводжують будь-яку війну.

Зокрема, у промові евфемізації підлягають слова та вирази пов'язані зі смертю, людськими втратами, тероризмом та активними бойовими діями. Прем'єр міністр, обирає *прийом сяючих узагальнень* і уживає евфемістичні вирази «the sacrifice in Afghanistan» (жертва в Афганістані), «the difficulties and challenges» (труднощі та виклики), «a rollcall of honour» (почесний список) для заміни прямого виразу «fallen soldiers» (загиблі солдати), чим впливає на формування в адресатів шанобливого ставлення до військових та прививає їм

думку про необхідність цієї жертви [69]. Евфемізми, що застосовує Б. Джонсом утворені шляхом *описового перифразу* і виконують *вуалітивну і елевативну функції*, адже підносять жертву у загиблих британських військових через жертву, яку вони принесли для служіння своїй країні.

Події пов'язані з виводом військ з Афганістану, де було витрачено багато ресурсів і віддано незліченну кількість життів британських військових, Б. Джонсон не визнає відступом чи поразкою країн-союзників. Натомість політик застосовує *прийом перенесення значень*, вживає нейтральні та узагальнюючі евфемістичні вирази та уникає прямої номінації, щоб не викликати обурення та розчарування громадян понесеними втратами. Так, прем'єр-міністр застосовує вирази «the events in Afghanistan» (події в Афганістані), «the situation in Afghanistan» (ситуація в Афганістані), «the unfolding situation» (ситуація, що розгортається), «evacuation» (евакуація) замість «retreat» (відступ) [69]. Такі евфемістичні вирази виконують *вуалітивну і маніпулятивну функцію*. Крім того, характерним є використання *генералізації*, як способу творення вищенаведених евфемізмів.

Також можна виокремити такий приклад військових евфемізмів, яким користується Б. Джонсон на позначення військовослужбовців: «our serving men and women» (наші службовці чоловіки та жінки) замість «soldiers» (солдати) [69]. Прем'єр міністр утворює евфемізми шляхом *описового перифразу*, щоб підкреслити шанобливе ставлення до професії військового і внесок у військову діяльність збройних сил країни обох статей. Тож, у цьому випадку евфемізм виконує *функцію кооперації*.

Британський прем'єр-міністр часто замінює номінації пов'язані з терактами, смертю солдат на війні та самими військовими діями. У виступі Б. Джонсон застосовує *прийом перенесення значень* і евфемізми, що були утворені способом *описового перифразу*. Наприклад, «the most catastrophic attack» (найбільш катастрофічна атака) замість «terrorist attack» (теракт); «lost their lives» (втратили життя), «have given their lives» (віддали життя) замість «died» (померли); «core mission» (основна місія), «the combat mission» (бойове

завдання), «military solution» (військове рішення), «military efforts» (військові зусилля), «the combat phase» (бойова фаза) замість «war» (війна) [69]. Основна функція евфемістичних виразів, що застосував прем'єр-міністр – *вуалітивна*, адже ціллю є завуалювати реалії дійсності, що негативно вплинути на адресата.

Слід зазначити, що використання Б. Джонсоном евфемізмів на заміну лексики пов'язаної з війною не завжди вживається з ціллю завуалювати чи приховати випадок військової агресії. Зокрема, у заяві «6 steps the West must take to help Ukraine right now» прем'єр-міністр застосовує *прийом провокації* і стверджує: «Vladimir Putin's act of aggression must fail and be seen to fail. We must not allow anyone in the Kremlin to get away with misrepresenting our intentions in order to find ex post facto justification for this war of choice» [50]. Так, якщо попередні приклади застосування Б. Джонсоном евфемізмів, зумовлювалися їх *вуалітивною функцією*, то вживання евфемістичних виразів «act of aggression» (акт агресії) та «war of choice» (війна за вибором) виконує зовсім протилежну – *провокаційну функцію евфемізмів*. Способом творення вищезазначених евфемізмів є *описовий перифраз*.

Варто звернути увагу на те, що вживання провокативних евфемізмів у військово-політичних промовах допомагає політикам виокремити факт насильства чи жорстокості та надихнути свою аудиторію на боротьбу з ним. Таким чином, замінюючи поняття «war» на евфемістичні вирази «act of aggression» та «war of choice», Б. Джонсон відходить від загальнополітичної тенденції до приховання чи пом'якшення реального статусу військового конфлікту. Всупереч цьому прем'єр-міністр Великої Британії підкреслює навмисну жорстокість та агресивність бойових дій розв'язаний російським режимом на території суверенної держави Україна і закликає адресатів до засудження війни і протистояння агресії.

У вищенаведеному зверненні можна виокремити ще один цікавий приклад застосування *прийому провокації* у випадку вживання евфемізмів для позначення незаконного і негуманного явища дійсності спорідненого з війною – окупації. Так, Б. Джонсон стверджує: «We cannot allow the Kremlin to bite off chunks of an

independent country and inflict immense human suffering and then creep back into the fold» [50]. Прем'єр міністр замінює слово «occupation» (окупація), що вдається досить нейтральним порівняно з евфемістичним виразом «to bite off chunks» (відкусити шматки), який безумовно має більш негативну конотацію та вказує на варварську природу цього явища. Евфемістичний вираз «to bite off chunks» формується шляхом *метафоризації* та безумовно виконує *провокаційну функцію*, засуджуючи окупаційну політику та переконуючи адресата до дій на супротив.

Загалом, британські політичні діячі, як і більшість світових політиків, досить часто вдаються до перебільшення загрози для безпеки країни з метою переконати громадян країни та власних прихильників у вірності своїх рішень і необхідності початку воєнного конфлікту або втручання у складі миротворчої місії. Також політики намагаються приховувати або уникати номінації понять і явищ, що безпосередньо пов'язані з війною, смертю чи тероризмом, а тому можуть шокувати або сформуванати неприємне враження на аудиторію.

Слід зазначити, що для вираження військових евфемізмів британські політики найчастіше використовують такі способи, як метафоризація, утворення акронімів, елевація, описовий або евфемістичний перефраз та генералізація. Серед основних функцій евфемізмів, якими послуговуються британські політики у військово-політичному полі варто вказати маніпулятивну, елевативну, вуалітивну, дистортивну, пом'якшуючу та провокаційну. Евфемізми, що пов'язані з поняттям «війна» уживаються британськими політиками задля збереження почуттів аудиторії та запобігання виникнення комунікативного конфлікту між політиком і громадянами, для яких військові дії є негуманними і неприйнятними.

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши реалізацію потенціалу евфемізмів через виступи прем'єр-міністрів Великої Британії, можна дійти висновку, що у соціально-

економічній сфері британські політики досить часто вживають евфемізми для створення комунікативної співпраці підтримки позитивної політичної репутації та авторитету. У проаналізованих нами виступах ми виявили вплив сучасних тенденцій до політкоректності, оскільки британські політики замінюють саме ті слова та вирази, які могли б зачепити почуття гідності їх виборців на позитивні чи нейтральні евфемізми.

Особлива увага британських політиків направлена на найбільш вразливі групи населення, а саме людей похилого віку, осіб з проблемами із фізичною і ментальною дієдатністю, представників етнічних і расових меншин, непопулярних професій, осіб, що опинилися у скрутній фінансовій ситуації або знаходяться у країні зі статусом мігранта. Опікування проблемами чутливих до дискримінації та змін у економічному добробуті суспільства осіб і вживання евфемізмів з метою демонстрації поваги до їх гідності обумовлено прагненням політиків здобути політичну підтримку не лише від представників цих груп, а й викликати схвалення суспільства в цілому.

Крім того, у контексті виступів британських прем'єр-міністрів у військово-політичній сфері, нам вдалося дізнатися, що політичні діячі Великої Британії нерідко вдаються до маніпулювання думками громадян, ілюструючи зовнішньополітичні загрози у своїх промовах більш серйозними, ніж вони є насправді. У таких випадках британські політики переслідують дві цілі – виправдання необхідності військової агресії і підкреслення героїзму та самопожертви британських військових.

Водночас для британського політичного дискурсу характерним є уникання та заміна номінацій пов'язаних зі смертю військовослужбовці, активними бойовими діями, зброєю масового ураження та знешкодженням терористів. На нашу думку це пов'язано з розумінням чутливості британських громадян у ставленні до питань національної і глобальної безпеки і необхідність підтримання емоційної стабільності широких мас населення.

З огляду на проведені дослідження, можна зробити висновок, що до головних функцій евфемізмів, які застосовують британські політики у соціально-

економічній і військово-політичній сфері слід віднести кооперативну, маніпулятивну, елевативну, вуалітивну, дистортивну, пом'якшуючу та провокаційну. Найбільш популярними способами вираження евфемізмів у британському політичному дискурсі є, насамперед, метафоризація аббревіація, утворення акронімів, елевація, описовий або евфемістичний перефраз та генералізація.

Також серед переліку прийомів впливу на суспільні маси британські прем'єри особливо часто послуговуються прийомами перенесення неприналежних значень, провокації, позитивних узагальнень та маскуванню. Водночас у ході проведеного дослідження ми дійшли висновку, що практика застосування прийомів маніпуляції та впливу на аудиторію, функцій і способів творення евфемізмів у політичних виступах британських прем'єр-міністрів дуже чітко збігається з основною метою політичної діяльності – формування політичних поглядів виборців та насадження вигідної політику інтерпретації подій.

ВИСНОВКИ

Сьогодні евфемізми є дійсно невід'ємною частиною сучасного політичного дискурсу, адже саме політична сфера сприяє посиленню популярності евфемізмів, зокрема, і в інших сферах суспільного життя. Політичний дискурс слугує гарним матеріалом для досліджень спрямованих на визначення сутності поняття «евфемізм», розширення переліку функцій евфемізмів і аналізу способів їх творення. Оскільки, жоден політик не може обійтися без уживання у політичних виступах евфемістичної лексики.

Грунтуючись на підходах різних науковців, чії праці були проаналізовані у ході дослідження, нам вдалося виокремити таке визначення: політичний дискурс – це вид дискурсу, що був створений і використовується політиками у різних формах політичної діяльності (промовах, дискусіях та розмовах з електоратом) і спрямований на досягнення головної мети політичної діяльності – маніпуляції масовою свідомістю і впливу на інтерпретацію політичних подій виборцями.

Слід зазначити, що саме політичний контекст дослідження ролі евфемізмів у спілкуванні, сприяв розумінню його сутності. Так, у нашому дослідженні ми пропонуємо таке визначення: евфемізм – це нейтральне слово або вираз, що вживається мовцем з метою заміни чи пом'якшення номінацій, які є різкими, неприйнятними чи забороненими, і виконує прагматичні цілі спілкування, а саме допомагає мовцю сформулювати довірливі відносини та комунікативну співпрацю з аудиторією та ефективно впливати на неї. Водночас саме прагматичний аспект вивчення поняття «евфемізм» дозволяє повніше розкрити його функціональний потенціал.

Спираючись на праці українських і зарубіжних науковців і результати дослідження проведеного на основі виступів британських прем'єр-міністрів нам вдалося виокремити головні функції, способи творення евфемізмів та прийоми впливу на аудиторію у сучасному політичному дискурсі. Зокрема, до основних функцій евфемізмів ми відносимо кооперативну, маніпулятивну, елевативну, вуалітивну, дистортивну, пом'якшуючу та провокаційну функції. Серед

основних способів вираження евфемізмів можна вирізнити метафоризацію, абрєвіацію, утворення акронімів, елевацію, описовий або евфемістичний перефраз та генералізацію.

Досліджуючи прийоми впливу і маніпулювання, якими користуються політичні діячі, нами було виокремлено такі прийоми: прийом перенесення неприналежних значень на предмет чи явище, прийом провокації, прийом позитивних узагальнень, прийом маскуваннє, прийом вживання негативних шаблонів, прийом застосування новостворених термінів. Варто акцентувати, що особливо розповсюдженими серед британської політичної еліти є прийоми перенесення неприналежних значень, провокації, позитивних узагальнень та маскуваннє, оскільки вони найповніше дозволяють політикам досягати політичних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2011. 304 с.
2. Бацевич Ф. С. Лінгвістична прагматика: спроба обґрунтування проблемного поля і дослідницькі одиниці. *Мовознавство*. 2009. № 1. С. 29–37.
3. Бацевич Ф. Проблеми і термінологічний апарат сучасної лінгвістичної прагматики. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2008. № 620. С. 250–253.
4. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації: словник. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
5. Безугла Л. Р. До питання розмежування прагматики, стилістики та прагмастилістики. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2014. Вип. 77. № 1102. С. 6–11.
6. Бехта І. А. Оповідний дискурс в англomовній художній прозі: типологія та динаміка мовленнєвих форм: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Київ, 2010. 36 с.
7. Булаховський Л. А. Вибрані праці: у 5 т. / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 1. 495 с.
8. Бутова І. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник Львів. ун-ту. Серія: Іноземні мови*. 2009. Вип. 16. С. 232–238.
9. Васильєва Т. О. Евфемізми в економічному дискурсі представників уряду Іспанії (на прикладі текстів економічної тематики іспаномовних електронних ЗМІ). *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 берез. 2018 р.)*. Київ, 2018. С. 33–42.
10. Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2017. № 4. С. 212–217.

- 11.Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2008. 20 с.
- 12.Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові: дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2007. 19 с.
- 13.Вусик Г. М., Антонюк О. В. Сучасний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. № 12. Т. 2. С. 213–217.
- 14.Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації / пер. з німецької Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. Київ : Либідь, 1996. С. 84–91.
- 15.Гавриленко В. М. Специфіка виникнення політкоректних евфемізмів в англомовному середовищі. *Молодий вчений*. 2019. № 5(1). С. 110-115.
- 16.Галайчук А. Ю. Соціальні та побутові евфемізми в оригіналі та у перекладі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 25. С. 22-24.
- 17.Галич О. А., Назарець В. М., Васильєв Є. М. Теорія літератури: підручник для студ. філол. спец. вищ. закладів освіти / за наук. ред. О. А. Галича. Київ : Либідь, 2001. 480 с.
- 18.Дмитрук О. В. Маніпулятивні стратегії у сучасній англомовній комунікації (на матеріалі текстів друкованих та Інтернет-видань 2000-2005 років): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2006. 19 с. URL: https://www.academia.edu/29820649/МАНІПУЛЯТИВНІ_СТРАТЕГІЇ_В_СУЧАСНІЙ_АНГЛОМОВНІЙ_КОМУНІКАЦІЇ_на_матеріалі_текстів_друкованих_та_Інтернет_видань_2000_2005_років_Автореферат (дата звернення: 13.05.2022)
- 19.Дубинець З. О. Евфемізм: походження й сутність терміна. *Українська мова в ХХІ столітті: традиції і новаторство*. Київ : ІАЦ «Спейс-Інформ»; ФОП Гудименко, 2010. С. 177–179.

- 20.Дубинець З. О. Теми та сфери евфемізації в сучасній пресі. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 1. С. 159–163.
- 21.Загнітко А. П. Сучасна лінгвістика: погляди та оцінки: науково-аналітичне видання. Донецьк : ДонНУ, 2014. 464 с.
- 22.Кобзева О. О. Особливості організації сучасного електорального дискурсу. *Закарпатські філологічні студії: науковий журнал*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. № 9. Т. 1. С. 93–97.
- 23.Корнєлаєва Є. В. Лінгвістична природа евфемізмів. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2019. № 5. С. 70–75.
- 24.Лісовий В. С. Дискурс. *Енциклопедія Сучасної України*: електронна версія [онлайн] / за ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24374 (дата звернення: 14.05.2022)
- 25.Макеєвець Ю. Семантика та функціонування евфемізмів у німецькому політичному дискурсі (на матеріалі сучасної преси). *Іноземна філологія*. 2013. № 125. С. 22–28.
- 26.Мігорян О. В. Прагмастилістична дієвість фразеологічної одиниці в індивідуально-авторській картині світу. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. VI(50), № 167. С. 30-34.
- 27.Олексенко В. П. Мовні засоби евфемізації в сучасній українській прозі. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 1. С. 328–334.
- 28.Петрушова Н. Поняття пресупозиції та її типологія у прагмалінгвістиці. *Філологічні науки*. 2013. № 15. С. 87–95.
- 29.Полтавець Ю. Основні підходи до вивчення евфемізмів і дисфемізмів. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2012. № 24. С. 225–236.

30. Постатнік М. М., Свирид А. М. Евфемізми, причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу (на матеріалі німецької мови): матеріали наук.-теор. конф. (м. Суми, 20-25 квітня 2009 р.). Суми, 2009. Ч. 2. С. 14-15.
31. Саприкіна О. Роль та місце евфемізмів у системі номінативних засобів англійської мови. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 2. С. 49-51.
32. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
33. Сковронська І., Юськів Б. Явище евфемізації у відображенні комунікативного принципу толерантності українців. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2019. № 3-4 (27/28). С. 182-198.
34. Сніховська І. Е. Комунікативно-прагматичні особливості евфемізмів у англомовних ЗМІ. *Інформація, комунікація, суспільство 2017*: матеріали 6-ї міжнародної наук. конф. (сmt. Славське 18–20 травня, 2017 р.). Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. С. 285-286.
35. Соколовська С. В. Історія становлення лінгвістичної прагматики в зарубіжній і вітчизняній науці. *Studia philologica*. 2012. № 1. С. 101-107.
36. Сосюр Ф. Курс загальної лінгвістики / пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ : Основи, 1998. 324 с.
37. Стасюк О. С. Соціолінгвальні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів і дисфемізмів у парламентській комунікації ФРН та Швеції: автор. дис. ... канд. філол. наук.: 10.02.04. Київ, 2012. 19 с.
38. Тараненко О. О. Евфемізм. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн]* / за ред. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=18587 (дата звернення: 10.05.2022)
39. Тараненко О. О. Евфемізм. *Українська мова: енциклопедія* / за ред. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. Бажана, 2004. 820 с.

- 40.Тхір В. Б. Еволюція евфемістичних субститутів: наслідок дії закону послідовності. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 148-152.
- 41.Хікі Л. Стилїстика, прагматика та прагмастилїстика. *Бельгійський огляд філології та історії. Сучасні мови та літератури*. 1993. Т. 71. С. 573-586.
- 42.Шевчук Н. В. Особливості політичного дискурсу: зміст, функції, жанрове втілення. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: щоквартал. наук. журн.* 2013. № 1. С. 263-269.
- 43.Яворська Ю. Прагматичні аспекти англійських евфемізмів та дисфемізмів політичного дискурсу соціальних медіа. *Молодий вчений*. 2022. № 4.1. С. 76-79.
- 44.Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. – 312 с.
- 45.A speech given by Prime Minister Theresa May at a Downing Street reception to mark the 30th anniversary of Black History Month. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/together-lets-make-a-difference-pm-marks-black-history-month> (дата звернення: 05.09.2022)
- 46.Allan, K., Burrridge, K. (1991) *Euphemism and dysphemism: Language used as shield and weapon*. Oxford University Press.
- 47.Allen, R. E., Fowler, H. W., Fowler F. G. (1990) *The Concise Oxford Dictionary of Current English*. Clarendon Press.
- 48.Black History Month 2014. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/black-history-month-2014-article-by-david-cameron> (дата звернення: 02.09.2022)
- 49.Boris Johnson vows new drive to help the disabled with better access to jobs and services. URL: <https://www.thesun.co.uk/news/10893772/boris-johnson-letter-cabinet-ministers-barriers-disabled/> (дата звернення: 10.09.2022)
- 50.Boris Johnson: 6 Steps the West Must Take to Help Ukraine Right Now. URL: <https://www.nytimes.com/2022/03/06/opinion/boris-johnson-russia-putin-ukraine-war.html> (дата звернення: 06.09.2022)
- 51.Cambridge Dictionary: euphemism. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/euphemism> (дата звернення: 07.03.2022)

- 52.COP26: Boris Johnson apologises to minister over wheelchair access. URL: <https://www.bbc.com/news/world-59132811> (дата звернення: 12.09.2022)
- 53.David Cameron on immigration. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2011/apr/14/david-cameron-immigration-speech-full-text> (дата звернення: 08.09.2022)
- 54.David Cameron's speech. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2005/sep/09/conservatives.speeches> (дата звернення: 08.09.2022)
- 55.Enright, D. J. (2005) *In Other Words. The Meanings and Memoirs of Euphemisms*. Michael O'Mara Books.
- 56.Full text of Gordon Brown's speech on terrorism: part two. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2006/oct/10/immigrationpolicy.terrorism> (дата звернення: 12.09.2022)
- 57.Harris, Z. (1952) *Discourse analysis*. Linguistic Society of America.
- 58.Holikova, N. (2020) *Discourse direction of research of artistic text in modern language ukrainian studies*. Ukrainian sense.
- 59.Neaman, J. S., & Silver, C. G. (1990). *Kind Words: A Thesaurus of Euphemism*. Avon Books.
- 60.Our approach to the threat posed by Isil. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/our-approach-to-the-threat-posed-by-isil-article-by-david-cameron> (дата звернення: 13.09.2022)
- 61.PM Liz Truss: Time to find common cause with our European friends. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-liz-truss-time-to-find-common-cause-with-our-european-friends> (дата звернення: 14.09.2022)
- 62.PM speech at Age UK. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-speech-at-age-uk> (дата перегляду: 12.09.2022)
- 63.PM speech on action to tackle illegal migration. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-speech-on-action-to-tackle-illegal-migration-14-april-2022> (дата звернення: 20.09.2022)

64. Prime Minister's speech on Europe. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-speech-on-europe> (дата звернення: 21.09.2022)
65. Roper, C. (2020). *Political correctness*. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/political-correctness> (дата звернення: 07.05.2022).
66. Spears, R. A. (2001). *Slang and Euphemism*. Signet Books.
67. Text of British Prime Minister Tony Blair's Speech on Iraqi TV. URL: <https://www.nytimes.com/2003/04/10/international/worldspecial/text-of-british-prime-minister-tony-blairs-speech.html> (дата звернення: 16.09.2022)
68. The Britannica Dictionary. Discourse. URL: <https://www.britannica.com/dictionary/discourse> (дата звернення: 14.05.2022).
69. The Prime Minister's opening statement on Afghanistan: 18 August 2021. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/the-prime-ministers-opening-statement-on-afghanistan-18-august-2021> (дата звернення: 24.09.2022)
70. The shared society: Prime Minister's speech at the Charity Commission annual meeting. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/the-shared-society-prime-ministers-speech-at-the-charity-commission-annual-meeting> (дата звернення: 21.09.2022)
71. The text of prime minister Tony Blair's speech on the Iraq crisis in the house of Commons. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2003/mar/18/foreignpolicy.iraq1> (дата звернення: 24.09.2022)
72. Tony Blair's speech to the US Congress. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2003/jul/18/iraq.speeches> (дата звернення: 10.09.2022)
73. UK Boris Johnson UN General Assembly 2021 Speech Transcript. URL: <https://www.rev.com/blog/transcripts/uk-boris-johnson-un-general-assembly-2021-speech-transcript> (дата звернення: 05.09.2022)
74. Van Dijk, T. A. (1997) *What is Political Discourse Analysis?* John Benjamins Publishing Company.

75. Warren B. *What Euphemisms tell us about the interpretation of Words*. *Studia Linguistica*. 1992. 46/2. P.128-165.